

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Tove Julén

Våldsam förälder – lämplig förälder?

Examensarbete
30 högskolepoäng

Professor Eva Ryrstedt

Familjerätt

HT 2011

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte och frågeställningar	6
1.2 Avgränsningar, definitioner och svårigheter	7
1.3 Disposition	7
1.4 Metod och material	8
2 BARNETS BÄSTA	9
2.1 Bakgrund och utveckling av begreppet	9
2.2 Gällande rätt	10
2.3 Begreppets innebörd	11
3 VÅRDNAD	14
3.1 Ändringar i vårdnaden	14
3.1.1 Gemensam till ensam	14
3.1.2 Ensam till gemensam	14
3.2 Ensam eller gemensam vårdnad	15
3.2.1 Bakgrund	15
3.2.2 Gällande rätt	16
3.2.3 Gemensam vårdnad mot en förälders vilja	18
3.3 Vårdnaden efter en förälders död	19
4 UMGÄNGE	20
4.1 Annat umgänge	21
4.2 Umgängesstöd	21
5 RISKBEDÖMNING	23

5.1	Bakgrund	23
5.2	Gällande rätt	23
6	PRAXIS	27
6.1	Högsta Domstolen	27
6.1.1	NJA 2006 s. 26	27
6.1.1.1	Reflektion	27
6.2	Övergreppen ej bevisade eller erkända	29
6.2.1	Hovrätten för Övre Norrland T 692-10	29
6.2.1.1	Reflektion	29
6.2.2	Göta Hovrätt T 2973-10	31
6.2.2.1	Reflektion	31
6.2.3	Hovrätten för Västra Sverige T 3489-10	33
6.2.3.1	Reflektion	33
6.2.4	Svea Hovrätt T 4249-10	34
6.2.4.1	Reflektion	35
6.2.5	Hovrätten för Västra Sverige T 4471-10	36
6.2.5.1	Reflektion	37
6.2.6	Hovrätten för Övre Norrland T 71-11	38
6.2.6.1	Reflektion	39
6.2.7	Hovrätten över Skåne och Blekinge T 305-11	40
6.2.7.1	Reflektion	41
6.2.8	Göta Hovrätt T 569-11	42
6.2.8.1	Reflektion	42
6.2.9	Hovrätten över Skåne och Blekinge T 1020-11	43
6.2.9.1	Reflektion	44
6.2.10	Svea Hovrätt T 1804-11	45
6.2.10.1	Reflektion	46
6.2.11	Göteborgs Hovrätt T 2860-11	47
6.2.11.1	Reflektion	48
6.2.12	Svea Hovrätt T 3996-11	50
6.2.12.1	Reflektion	51
6.3	Övergreppen bevisade eller erkända	52
6.3.1	Hovrätten för Västra Sverige T 4229-09	52
6.3.1.1	Reflektion	53
6.3.2	Hovrätten över Skåne och Blekinge T 3317-10	54
6.3.2.1	Reflektion	55
6.3.3	Hovrätten för Övre Norrland T 688-11	56
6.3.3.1	Reflektion	57
6.3.4	Göta Hovrätt T 1646-11	58
6.3.4.1	Reflektion	59
6.3.5	Svea Hovrätt 3769-11	60
6.3.5.1	Reflektion	61
6.3.6	Svea Hovrätt T 4496-11	62
6.3.6.1	Reflektion	63
7	ANALYS	66
7.1	Vilken betydelse ges våld inom familjen vid frågor om umgänge och vårdnad?	66
7.2	Skiljer sig bedömningen åt beroende på kön?	67

7.3	Finns en presumtion för gemensam vårdnad?	67
7.4	Vad innebär principen om barnets bästa? Bör den förtydligas?	69
7.5	Avslutande kommentarer	70
8	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	71
8.1	Förarbeten	71
8.2	Lagtext	71
8.3	Litteratur	71
8.4	Internetkällor	72
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	73

Summary

The essay is a study with a main aim of investigating to what extent the court attaches importance to family violence in their assessment of right of access to children and custody. It also attempts to see to what extent male and female parents as perpetrators are treated differently. Current law and its development in the areas of custody, right of access to children and risk assessment are explored. Furthermore are relevant parts of The Convention on the Rights of the Child and other Swedish legislative texts presented. Legislation within this area is then compared to practice. The practices described in this essay consist of all cases of custody settled by the Courts of Appeal (Hovrätterna) in 2011 in which violence has been reported. The cases are referenced and commented upon separately. A summary is then made to see which patterns emerge. This shows that courts rarely attach particular importance to domestic violence. In several cases euphemisms are used to downplay the violence or abuse that occurred. The comparison between male and female violence shows that a much greater importance is attached to the fathers' violence than to the mothers'.

One conclusion of the paper is that there is a relatively strong presumption for joint custody - even in cases where abuse has been reported. This despite the fact that the government has clearly stated that such a presumption should no longer exist. Although the law states that no other interest should overshadow the risk of the child suffering, it appears that this has not been the case in practice. Among the referenced cases it appears that a child's need of a good, close contact with both parents is often given more emphasis. In addition to this the child's perspective is not given the weight intended by legislators. Instead, the child's interests sometimes come second to the balance between the parents' interests or one parent's ability to be reintegrated into society.

The essay also shows that the courts often fail to justify their reasoning adequately. Not only should the courts, in their verdicts, report the results but also how they reached these conclusions. This includes what they consider to be proven, and why. Many courts neglect to do so, especially in cases where the Court of Appeal confirms the district court's ruling.

Finally, the paper also concludes that the principle of the child's best interest is unhelpfully vague and undefined. Both the courts and the parents - but perhaps above all the children - would benefit from a clarification. The child's best interest must necessarily be a complex principle. However a certain degree of further clarification is to be desired.

Sammanfattning

Uppsatsen är en studie med huvudsyfte att undersöka vilken betydelse domstolen fäster vid våld inom familjen vid bedömning av umgänge och vårdnad. Den försöker även finna svar på om och i så fall i vilken utsträckning det görs skillnad mellan fäder och mödrar som förövare. Gällande rätt och dess utveckling redovisas inom områdena vårdnad, umgänge samt riskbedömning. Dessutom presenteras relevanta delar av annan svensk lagtext samt Barnkonventionen. Lagstiftningen på området jämförs sedan med praxis. Den praxis som redovisas utgörs av vårdnadsfall som avgjorts av hovrätterna under 2011 där uppgifter om våld förekommer. Rättsfallen refereras och kommenteras var för sig. En sammanställning görs sedan för att se vilka mönster som framträder. Genomgången visar att våld inom familjen sällan tillmäts särskilt stor vikt. Många gånger görs omskrivningar som döljer det våld eller de övergrepp som förekommit. Jämförelsen mellan könen visar också att faders våld ges en avgörande betydelse i högre utsträckning än mödrars.

En slutsats i uppsatsen är att det än idag föreligger en relativt stark presumtion för gemensam vårdnad - även när uppgifter om övergrepp förekommer. Detta trots att det tydliggjorts från regeringen att det inte längre ska föreligga en sådan presumtion i något fall. Trots att risken att barn far illa enligt lagen inte får överskuggas av något annat intresse visar det sig att det inte ser ut så i praktiken. Bland de refererade rättsfallen framträder att barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna många gånger får väga tyngre. Likaså ges inte barnperspektivet den tyngd som lagstiftaren avsett. Istället får barnets intresse ibland stå tillbaka för rättvisa mellan föräldrarna eller en förälders möjlighet att återanpassas till samhället.

Uppsatsen visar också att domstolarna många gånger är allt för dåliga på att redogöra för de resonemang de för. Domstolarna ska i domen inte enbart redogöra för sina slutsatser utan också hur de har kommit fram till dessa. Häri ingår vad de anser vara styrkt och varför. Detta underlåter många domstolar att göra, framför allt de gånger hovrätten fastställer tingsrättens dom.

Slutligen leder uppsatsen också fram till att principen om barnets bästa är ytterst vag och odefinierad. Både domstolar och föräldrar - men kanske framför allt barnen - hade kunnat dra fördel av ett förtydligande. Barnets bästa är visserligen med all nödvändighet en komplex princip. Ett visst mått av klagande står dock fortfarande att önska.

Förord

Det finns så många som på ett eller annat sätt har bidragit till att denna uppsats blivit färdig. Det finns inte utrymme till att tacka alla var för sig. Jag vill härmed tacka alla som korrekturläst och genom diskussioner gett mig nya infallsvinklar. Jag är också mycket tacksam för alla er som kommit med uppmuntrande tillrop, lagad mat och en kram när så har behövts.

Ett extra stort tack går till Wermlands nation som under hela min studietid erbjudit ett andra hem och en väldigt stor familj. Livet i Lund hade aldrig blivit detsamma utan er!

Ett stort tack går också till min fantastiska familj som den här terminen inte har sett så mycket av mig och som fick leva utan välplanerade julklappar denna jul. Med tanke på uppsatsens innehåll är jag också ytterst tacksam mot mina föräldrar som genomfört sin skilsmässa på ett alldeles fantastiskt sätt. Er skilsmässa och de jag beskriver i den här uppsatsen går inte på något sätt att jämföra.

Den största tacksamheten är dock riktad till min handledare, professor Eva Ryrstedt. Jag är inte enbart tacksam för hennes hjälp i samband med denna uppsats utan för hennes fantastiska inställning till sina studenter under hela min studietid. Under alla terminer jag har haft henne som lärare har hon funnits där för sina studenter på ett remarkabelt sätt, även över lov och helger. Det är även Evas förtjänst att jag fastnade för familjerätt som specialområde. Med detta vill jag också framföra mina varmaste gratulationer till din professorsutnämning!

En alldeles särskild tanke går till Viktor som kom till världen under uppsatsens gång. Jag hoppas och tror att du alltid får leva ett liv som inte på något sätt påminner om det jag skriver om i denna uppsats.

Lund 120104
Tove Julén

Förkortningar

Barnkonventionen	FN:s konvention den 20 november om barnets rättigheter
BO	Barnombudsmannen
BRÅ	Brottsförebyggande Rådet
FB	Föräldrabalken (1949:381)
FN	Förenta nationerna
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätt
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken
SCB	Statistiska Centralbyrån
SoL	Socialtjänstlagen (2001:453)
SOU	Statens Offentliga Utredningar

1 Inledning

När kung Salomo fick önska sig något av Gud valde han visdom framför pengar och ära. Han har sedan dess omtalats som en klok och vis kung som tog de rätta besluten. En dag kom två kvinnor till honom. De bodde i samma hus och hade varsin, lika gammal, son. En natt dog det ena barnet. Kvinnorna bråkade nu om vem som egentligen var mor till det levande barnet, båda menade att det var deras. Kung Salomo beordrade att barnet skulle delas på mitten och kvinnorna skulle få en halva var. Genom kvinnornas reaktioner kunde han avgöra vem som var modern - hon valde att hellre ge bort barnet helt till den andra kvinnan framför att han skulle dö. Salomo drog då tillbaka sin befallning och gav den riktiga modern barnet.¹

Precis som på kung Salomos tid pågår det även idag bittra strider mellan vuxna kring vem som ska ha rätt till barnen. Många barn lever i familjer som genomgår infekterade vårdnadstvister. Domstolarna idag behöver kanske inte så ofta ta ställning till vem som är den riktiga föräldern men likväl måste de avgöra vem som är lämpligast att ta hand om barnet. Till skillnad från Salomo delar dagens domstolar också ofta barnen, om än inte i fysisk bemärkelse.

Familjerätten är ett stort och komplext område. Det har påverkat - och kommer att fortsätta påverka - oss alla genom livet. Familjerätten finns alltid närvarande i våra liv - genom giftermål och äktenskapsskillnader, födelse och död. Vi kommer därför alltid vara tvungna att förhålla oss till den på något sätt. Trots att familjerätten bygger på grundläggande händelser i våra liv är det ett rättsområde som hela tiden utvecklas i takt med samhället och dess värderingar. Ett exempel är skilsmässostatistiken. 1959 genomfördes 8761 äktenskapsskillnader² medan det år 2009 genomfördes 22211 stycken³. Dessa siffror kan visserligen inte jämföras rakt av, men visar ändå en tydlig tendens att äktenskapsskillnader har blivit mycket vanligare än de historiskt varit.

Våld inom familjen är ett stort problem. Den anmälda barnmisshandeln har ökat sedan mitten av 1980-talet och misshandelsbrott begångna av föräldrarna utgör den största delen av ökningen. Fördelningen har under lång tid sett likadan ut, knappt 60 % av offren är pojkar och 40 % flickor. När det gäller barn mellan 0 och 6 år finns de flesta offren i åldersgruppen 4-6 år. Brottet begås i en tredjedel av fallen av kvinnor och i två tredjedelar av män. Enligt BRÅ finns det många riskfaktorer vad gäller barnmisshandel, men en av de största är våld mellan föräldrarna i hemmet.⁴

---

¹ Första Konungaboken, 3:16–28

² Statistiska Centralbyrån, Befolkningsrörelsen år 1959, tab. D

³ Statistisk årsbok för Sverige 2011, s. 105

⁴ BRÅ 2011:16, s. 6f samt 13

Samtidigt som jag bedrivit mina studier har jag också arbetat på en sluten anstalt i södra Sverige. Arbetet med kriminella fäder och deras barn har inriktat mitt intresse på kombinationen familjerätt och kriminalitet. Jag skrev tidigare under utbildningen en uppsats om barnets rätt till umgänge när en förälder sitter frihetsberövad. En av slutsatserna i uppsatsen var att det inte alltid är till barnets bästa att umgås med sin förälder. Så föddes tanken på detta ämne för mitt examensarbete. Hur lämplig är man egentligen som vårdnadshavare eller umgängesförälder som kriminell? Då det är ett otroligt stort område har jag valt att välja ut en del av det och koncentrerar mig på just våld och övergrepp inom familjen.

Frågan om vårdnad och umgänge har genomgått stora förändringar genom historien, liksom synen på barnet som individ. Det är i mina ögon viktiga frågor att diskutera och debattera. De rör en av de mest skyddsvärda grupperna i vårt rättssamhälle – barnen. Barnet, som är svagast och har störst skyddsbehov i den aktuella processen, är inte ens part i målet. Det har sällan någonting egentligt att säga till om, utan får oftast enbart komma till tals i de förberedande utredningarna. Även om ett barnperspektiv ska appliceras är det fortfarande de vuxna som avgör barnets bästa.

Frågan om barnets bästa och – under det paraplyet – hur lämpligheten som vårdnadshavare ska bedömas vid uppgifter om våld inom familjen är en stor och komplex fråga med många bottnar och perspektiv. Jag gör inget anspråk på att denna uppsats behandlar allt eller ger svar på alla frågor. Förhoppningen är snarare att ge en liten insikt i problemområdet och väcka tankar, nyfikenhet och fler frågor hos läsaren.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är undersöka vilken vikt domstolarna lägger vid våld och övergrepp inom familjen när frågan om vårdnad och umgänge ska avgöras. Hur ska riskbedömningen göras och hur görs den i verkligheten? En del av uppsatsen kommer att utgöras av en jämförelse mellan lagstiftning och förarbeten på ena sidan och praxis på andra sidan – skiljer sig dessa åt och i så fall på vilket sätt och i vilken utsträckning? Ytterligare en intressant aspekt är att se om denna eventuella diskrepans skiljer sig åt beroende på könet hos förövaren. De frågeställningar uppsatsen söker besvara är:

- Vilken betydelse ges våld inom familjen vid frågor om umgänge och vårdnad?
  - Vilken betydelse har våldet i lagstiftningen?
  - Vilken betydelse har våldet i praxis?
- Skiljer sig bedömningen åt beroende på förövarens kön?
- Finns en presumtion för gemensam vårdnad?
- Vad innebär principen om barnets bästa? Bör den förtydligas?

1.2 Avgränsningar, definitioner och svårigheter

Boendefrågor kommer inte att beröras i större utsträckning än de naturligt ingår i frågan om umgänge. Detta för att frågan om boende inte behöver avgöras i de fall där domstolen beslutar om ensam vårdnad. I de fall domstolen beslutar om gemensam vårdnad gör domstolen inte heller en fristående lämplighets- och riskbedömning i boendefrågan.

Uppsatsen behandlar enbart vårdnadstvister mellan föräldrar och inte situationer som skulle omfattats av Lag (1990:52) om vård av unga, LVU, eller frågan om särskilt utsedda vårdnadshavare. Inte heller kommer uppsatsen att behandla närstående frågor i familjerätten, så som samarbetsavtal eller medling mellan föräldrarna i vårdnadsfrågor.

Genom uppsatsen kommer jag att använda begreppet "övergrepp" för både våld, hotelser och sexuella övergrepp. Högsta instans avser den högsta instans som dömt i målet, i de flesta fall i uppsatsen är detta hovrätten. Med ordet förälder avses såväl biologiska föräldrar som adoptivföräldrar.

Då jag enbart har tagit del av domarna i de fall jag refererar kan jag enbart utgå ifrån vad som skrivs i just domen. Det kan ha förekommit omständigheter under förberedelse eller förhandling som inte framkommer i domen men ändå inverkar på domslutet. Jag kan omöjligen avgöra om domstolen har kommit fram till rätt domslut i frågan. Det jag kan göra är att jämföra det som är skrivet i domen med den lagstiftning som finns.

Jag har gjort mitt bästa för att aidentifiera de rättsfall jag refererar. Jag har därför inte angett vilket kön barnet har. Jag har också i möjligaste mån avstått från att avslöja detaljer som kan identifiera föräldrarna eller barnen. Dessutom har jag valt att enbart använda de uppgifter i målet som behövs för att uppfylla uppsatsens syfte. Jag har dock angett målnumret samt vilken hovrätt som avgjort målet för att möjliggöra en validering av uppgifterna.

1.3 Disposition

Jag kommer i de inledande kapitlen att redogöra för lagstiftning och förarbeten rörande barnets bästa, vårdnad, umgänge samt riskbedömning. Här kommer även en kortare bakgrund till lagstiftningen att presenteras. I följande kapitel kommer jag att redogöra för hur domstolarna agerar i verkligheten genom att referera och kommentera ett antal rättsfall. Rättsfallen kommer också att kommenteras vilket påbörjar min analys. Uppsatsen avslutas genom en djupare analys av problemområdet utifrån det presenterade materialet.

1.4 Metod och material

Min uppsats har som en del av sitt syfte att fastställa vad som är gällande rätt i Sverige idag. Den metod som bäst lämpar sig för denna uppgift är den rättsdogmatiska metoden. Detta innebär att jag kommer att behandla de klassiska rättskällorna så som lagtext, förarbeten, praxis och doktrin. Den rättsdogmatiska metoden kommer i första hand att användas i de deskriptiva kapitlen för att på så sätt fastställa *de lege lata*. Då frågor om vårdnad och umgänge enligt svensk rätt ska avgöras med barnets bästa i främsta rummet kommer jag i så stor utsträckning som möjligt att applicera ett barnperspektiv på frågorna.

I de deskriptiva kapitlen kommer jag att använda mig av de klassiska rättskällorna i form av lagtext samt förarbeten och till viss del praxis och doktrin. Under kapitlet om praxis kommer jag att använda mig av domar som funnits publicerade i Karnovs rättsdatabas. Jag kommenterar samtliga fall som avgjorts mellan 2011-01-13 och 2011-11-23 där det förekommer uppgifter om våld eller sexuella övergrepp. Utöver detta kommer ett avgörande från Högsta Domstolen att användas för att belysa praxis ytterligare.

I mitt val av material har jag många gånger valt bort doktrinen då jag inte hittat någonting i doktrinen som inte funnits med i förarbetena. Då förarbetet står högre i rang som rättskälla har jag då valt att istället använda detta som källa.

2 Barnets bästa

2.1 Bakgrund och utveckling av begreppet

Första gången termen *barnets bästa* användes i svensk lagstiftning var i Lagen den 11 juni 1920 om barn i äktenskap. Här har 9 § följande lydelse:

”Leva föräldrarna på grund av söndring åtskilda, har rätten på ansökan av endera att förordna, vilken av de, skall hava vårdnaden om barnen eller, om ej alla barnen böra stå under den enes vårdnad, huru de skola fördelas mellan föräldrarna. Äro föräldrarna ense, give rätten sitt beslut i överensstämmelse med vad de önska, såframt det ej är uppenbart stridande mot barnets bästa; åsämjas de ej, bestämme rätten, efter vad med hänsyn främst till barnets bästa finnes skäligt. Bär endera huvudsakligen skulden till sammanlevnadens hävande, och äro de lika skickade att hava vårdnaden om barnen, vare den andra närmast därtill.”⁵

Denna paragraf fördes oförändrad in i Föräldrabalken när denna tillkom på 1950-talet. Även om barnets bästa nämns här skulle nog de flesta jurister i familjerätt idag säga att barnperspektivet är ytterst litet. Paragrafen verkar mer inriktad på rättvisa mellan föräldrarna. Först 1973 slutade frågan om vem som bar ansvar för äktenskapsskillnaden inverka på vårdnadsfrågan.⁶

1979 presenterades en utredning som berörde föräldraansvaret. I denna utredning får barnet en starkare ställning som egen individ med en egen vilja och egna behov. Utredarna listar nio grundläggande behov för barn. De menar att ett barn som inte får dessa behov tillfredsställda inte kommer kunna utvecklas på bästa sätt. De grundläggande behoven är:

- behov av omvårdnad och skydd
- behov av människor att ge och få kärlek av
- behov av ett stabilt och varaktigt förhållande till föräldrarna
- behov av miljö som stimulerar dem
- behov av förälders hjälp att sätta gränser
- behov av att känna att de behövs och få ta ansvar
- behov av att kunna påverka sin situation
- behov av att gradvis frigöra sig från föräldrarna
- behov av samhörighet med båda föräldrarna, även om dess är i konflikt med varandra

---

⁵ Lagen den 11 juni 1920 om barn i äktenskap, 9 §

⁶ SFS 1973:646

Det poängteras i utredningen att barn även kan ha andra behov. Ovanstående ska dock beaktas i första hand och företrädare för samhället måste väga in dessa faktorer när de ska avgöra barnets bästa.⁷

1990 trädde Barnkonventionen i kraft och var då ratificerad av Sverige utan några reservationer. Barnkonventionen består av 54 artiklar, varav 41 artiklar fastslår barnets rättigheter. Artikel tre om barnets bästa är en av de fyra huvudartiklarna i konventionen. Dessa fyra ska vid behov användas för att tolka resterande konventionstext. Artikel 3 lyder:

*”1. Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.
2. Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra lämpliga personer som har lagligt ansvar för barnet, och skall för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder.”⁸*

En portalparagraf om barnets bästa infördes för första gången i svensk rätt genom vårdnadsreformen 1998. Efter lagändringen placerades nämligen principen om barnets bästa i en egen paragraf. Detta var för att göra regelverket mer lättöverskådligt. Dessutom betonades betydelsen tydligare när principen inte sammanblandades med de materiella reglerna. Portalparagrafen FB kap 6. 2a § fick i denna första version lydelsen:

*”Barnets bästa skall komma i främsta rummet vid avgöranden enligt detta kapitel av alla frågor som rör vårdnad, boende och umgänge.
Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Risken för att barnet utsätts för övergrepp, olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa skall beaktas.”⁹*

2.2 Gällande rätt

I utredningen *Vårdnad – boende – umgänge, Barnets bästa, föräldrars ansvar*¹⁰ år 2005 påpekas ännu en gång att barnets bästa inte är ett statiskt begrepp. Det kan därför inte definieras utan att måste avgöras i varje enskilt fall för just det specifika barnet. Utredarna poängterar att man måste ta

---

⁷ SOU 1979:63 s. 55f

⁸ Barnkonventionen artikel 3 st. 1-2

⁹ SFS 1998:319

¹⁰ SOU 2005:43

hänsyn till samtliga omständigheter som rör de fysiska och psykiska effekterna för barnet, på både kort och lång sikt. Som ett konkret förslag rekommenderade utredarna ett förtydligande av FB 6 kap. 2a §.¹¹ Även i proposition 2005/06:99 rekommenderades en ändring av FB 6 kap. 2a §. Paragrafen fick efter lagändringen följande lydelse:

”Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge.

Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligt förs bort eller hålls kvar eller annars far illa, och barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna.

Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.”¹²

Uttrycket i den nya paragrafen – *vara avgörande för* - anses vara klarare än den gamla lydelsen *”i främsta rummet”*. På detta sätt förtydligas att detta är det enda som ska vara avgörande. Andra faktorer kan spela in i beslutet, men barnets bästa ska vara det som avgör frågan. Exempelvis får inte domstolen förordna om gemensam vårdnad för att på så sätt skipa någon form av "rättvisa" mellan föräldrarna.¹³ Lagstiftaren menar dock att barnets vilja ska vägas in i bedömningen av barnets bästa.¹⁴ En annan viktig förändring i paragrafen är inte enbart risken att barnet utsätts för övergrepp ska beaktas utan även risken för att detsamma sker en annan familjemedlem. Detta för att markera att även övergrepp på andra familjemedlemmar innebär en risk för att barnet far illa.¹⁵ Dessutom jämföras i och med denna lagändring betydelsen av risken att ett barn far illa med betydelsen av kontakt med båda föräldrarna.

2.3 Begreppets innebörd

Som tidigare klarlagts ska enligt gällande lagstiftning barnets bästa vara en avgörande faktor i varje beslut rörande vårdnad, boende och umgänge. Det ges i regleringen inte något förtydligande av barnets bästa men däremot några faktorer som lagstiftaren vill fästa särskild uppmärksamhet på. Däremot kan några av lagstiftarens intentioner utläsas i andra paragrafer. Exempelvis är gemensam vårdnad till barnets bästa enbart i de fall då föräldrarna har en samarbetsförmåga och när inte båda motsätter sig gemensam vårdnad.¹⁶ Det kan också vara till ett barns bästa att vårdnaden överflyttas till någon annan än föräldrarna.¹⁷ Dessutom finns en uppräkningslista av barns grundläggande rättigheter uppräknade i FB 6 kap. 1 §. Där sägs att

---

¹¹ SOU 2005:43 s. 105

¹² FB 6 kap. 2a §

¹³ SOU 2005:43 s. 112

¹⁴ Prop. 2005/06:99 s. 39f

¹⁵ Prop. 2005/06:99 s. 86

¹⁶ FB 6 kap. 5 § st. 2

¹⁷ FB 6 kap. 8 § st. §

ett barn ska ha rätt till trygghet, omvårdnad och en god fostran samt att det ska behandlas med aktning för sin person. Utöver det tydliggörs förbudet att utsätta barn för aga eller annan kränkande behandling.¹⁸

Vid tillkomsten av Barnkonventionen klargjordes aldrig vad barnets bästa ska ha för innebörd och konventionen ger därför stort tolkningsutrymme. I Barnkonventionens preambel finns texten ”*tar vederbörlig hänsyn till vikten av varje folks traditioner och kulturella värden när det gäller barnets skydd och harmoniska utveckling.*”¹⁹ Detta tyder på att barnets bästa ska fastställas i samklang med det samhälle och den kultur som det växer upp i. Innebörden ska därför kunna skilja sig åt mellan olika länder och kulturer.

Trots att barnets bästa är en av de viktigaste och mest använda principerna inom familjerätten står alltså ingen klar och tydlig definition av begreppet att finna, i vare sig svensk rätt eller internationella konventioner. Det finns oändligt många tolkningar av begreppet och dess innebörd, att ha en uttömmande uppräkningslista av vad som skulle vara till barnets bästa låter sig inte göras. Ses barn som individer med egna förutsättningar och behov framstår detta som självklart. Det som är bäst för ett barn är inte med nödvändighet är bäst för ett annat.

En aspekt som gör frågan om barnets bästa än mer komplex är frågan om vem som egentligen ska avgöra vad som är barnets bästa och hur. Ska frågan avgöras av juristerna i rättssalen, av föräldrarna som bör vara de som känner barnet bäst, av psykologer och forskare eller av en tvärvetenskaplig sammansättning av personer? John Eekelaar, en brittisk forskare, menar att det finns två sätt att avgöra barnets bästa. Det ena är att beslutsfattare gör bedömningar baserade på sin erfarenhet och på vetenskap. Det andra är att barnet själv får uttrycka sin åsikt och bestämma - *self-determinism*. För att få det bästa resultatet bör man enligt Eekelaar använda sig av en kombination av de båda. Detta kräver dock att barnet är tryggt och säkert och inte vuxna i närheten inte utövar för stor påverkan på barnet.²⁰

Bland jurister finns i allmänhet en relativt stor konsensus om att barnets bästa är ett begrepp som ska tolkas med utgångspunkt i samtliga omständigheter i varje enskilt fall och att en helhetsbedömning måste göras. Detta synsätt stöds också av förarbeten i frågan.²¹

I prop. 2005/06:99 diskuteras barnperspektivet och den vikt detta perspektiv måste få vid beslutsfattande som rör barn. Det fastslås att ett barnperspektiv måste finnas med vid alla beslut och åtgärder som rör barn och en hänvisning görs till Barnkonventionen. Propositionens definition av barnperspektiv innebär ”*att man försöker förstå barnet och ta reda på hur barnet uppfattar sin situation och eventuella förändringar – att se med*

---

¹⁸ FB 6 kap. 1 §

¹⁹ Barnkonventionens preambel st. 12

²⁰ SOU 1997:116 som hänvisar till *The Best Interest of the Child: Reconciling Culture and Human Rights* av Philip Alston.

²¹ Prop. 2005/06:99 s. 40 och prop. 1997/98:7 s. 104f

*barnets ögon*²². När ett barnperspektiv används vid beslutsfattandet innebär det enligt propositionen att beslutsfattaren ska iaktta vilka följder olika beslut kan komma att få för barnet. I den processen behöver beslutsfattaren se barnet som en egen individ med åsikter och behov. Beslutsfattaren måste också försöka lyssna på barnet och förstå vilka dessa behov är. För att ett barnperspektiv ska anses vara anlagt krävs det dock inte att beslutet följer barnets önskemål och åsikter. I slutändan måste beslutet tas av en vuxen med de kunskaper och erfarenheter denne har och det är också den vuxne som måste bära ansvaret för beslutet. Däremot är det viktigt att domstolen i sina domskäl redovisar för sin uppfattning om vad som är barnets bästa i det enskilda fallet och att uttrycket inte används rutinmässigt utan aktivt i varje fall.²³

---

²² Prop. 2005/06:99 s. 39

²³ Prop. 2005/06:99 s. 39f

3 Vårdnad

I svensk lag regleras frågan om vårdnaden om barn i FB 6 kap. När det här talas om vårdnad rör detta den juridiska vårdnaden. Det är inte alltid detsamma som den rent fysiska omvårdnaden. Den juridiska vårdnaden innebär ett ansvar för barnet, både för att dess behov blir tillgodosedda samt för att bevaka barnets personliga intressen.²⁴ Utöver detta har vårdnadshavaren även ett ansvar att utöva tillsyn över barnet så att det inte skadar sig själv eller andra.²⁵ I normalfallet har föräldrarna vårdnad om sina barn men vårdnaden kan också i de fall det behövs flyttas över till särskilt utsedda vårdnadshavare.²⁶

När ett barn föds inom äktenskapet är vårdnadsfrågan enkel, den tillkommer föräldrarna gemensamt. Det samma gäller för föräldrar som gifter sig efter att barnet fötts, vårdnaden blir då automatiskt gemensam. När ett äkta par med barn genomgår äktenskapsskillnad får det i sig inga konsekvenser för vårdnaden. Den kvarstår gemensam om den inte aktivt upplöses. Ett barn med ogifta föräldrar står efter födelsen under vårdnad av sin mor ensam.²⁷

3.1 Ändringar i vårdnaden

3.1.1 Gemensam till ensam

I de fall föräldrarna inte är överens om att upplösa den gemensamma vårdnaden ska rätten, på talan av den som vill se en förändring, besluta om vårdnaden ska upplösas eller inte. Rätten har en möjlighet att vägra upplösa den gemensamma vårdnaden, även om en förälder motsätter sig detta.²⁸ Är föräldrarna däremot ense om att den gemensamma vårdnaden ska upplösas och att vårdnaden ska anförtros en av föräldrarna kan de avtala om detta. Avtalet ska vara skriftligt och godkännas av socialnämnden.²⁹ I sitt beslut ska socialnämnden beakta barnets bästa.³⁰

3.1.2 Ensam till gemensam

Om en förälder har ensam vårdnad och föräldrarna är ense om att detta förhållande ska förändras kan de anmäla detta till socialnämnden eller skatteverket. Dock är detta enbart möjligt under förutsättning att det inte tidigare har förordnats om vårdnaden och barnet är folkbokfört i Sverige. Samtliga berörda parter måste också vara svenska medborgare.³¹ Om det

---

²⁴ SOU 2011:51, s. 61

²⁵ FB 6 kap. 2 §

²⁶ FB 6 kap. 3, 7, 8, 8a samt 9 §§

²⁷ FB 6 kap. 3 §

²⁸ FB 6 kap. 5 §

²⁹ FB 6 kap. 6 §

³⁰ FB 6 kap. 2a §

³¹ FB 6 kap. 4 § st 2

sedan tidigare finns ett förordnande om vårdnaden behöver föräldrarna däremot vända sig till domstol. De kan då lämna in en gemensam ansökan om gemensam vårdnad. Domstolen ska i så fall besluta i enlighet med föräldrarnas överenskommelse så länge inte detta uppenbart är oförenligt med barnets bästa.³² Föräldrarna har också en möjlighet att avtala om gemensam vårdnad. Detta kräver ett skriftligt avtal samt att socialnämnden godkänner avtalet. Socialnämnden ska godkänna avtalet om det inte är uppenbart att gemensam vårdnad strider mot barnets bästa.³³ Gemensam vårdnad kan slutligen också komma till stånd genom att en förälder vänder sig till domstol och väcker talan om gemensam vårdnad.³⁴

3.2 Ensam eller gemensam vårdnad

3.2.1 Bakgrund

Innan 1973 var skillnaden stor mellan fader och moder när det gällde vårdnaden om barn utom äktenskap. Modern var automatiskt vårdnadshavare för barnet. Enda möjligheten för fadern att få vårdnaden var om modern visades vara olämplig. 1973 genomfördes en reform som medförde att föräldrarna ansågs som likvärdiga, varken fader eller moder skulle ha företräde till vårdnaden.³⁵ Däremot var det inte förrän 1976 möjligt för föräldrarna att ha gemensam vårdnad utanför äktenskapet, vare sig de varit gifta tidigare eller inte;

”Dömes till äktenskapsskillnad mellan föräldrarna, skall rätten tillika förordna angående vårdnaden om barnen. Härvid äger första stycket motsvarande tillämpning. Äro föräldrarna ense om att vårdnaden skall tillkomma dem gemensamt, skall dock rätten besluta i överensstämmelse därmed, om det ej är uppenbart stridande mot barnets bästa.”³⁶

Processen för äktenskapsskillnad hade blivit så pass avdramatiserad att föräldrarna hade bättre förutsättningar för gemensam vårdnad. Dessutom skulle också möjligheten till gemensam vårdnad kunna minska konflikterna mellan föräldrarna. Detta i sin tur skulle öka möjligheterna för barnet att ha en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Då reformen öppnade upp för möjligheten att ha gemensam vårdnad utanför äktenskapet var det naturligt att låta även ogifta par ha gemensam vårdnad. Detta skulle inte leda till större skillnader för paren - de torde redan utöva vårdnaden gemensamt i praktiken. Dessutom minskade risken för barnet att stå utan vårdnadshavare om dess förälder avled.³⁷

---

³² FB 6 kap. 4 § st. 1

³³ FB 6 kap. 6 §

³⁴ FB 6 kap. 5 § st. 1

³⁵ Prop. 1975/76:170 s. 83

³⁶ SFS 1976:612

³⁷ Prop. 1975/76:170 s. 141ff

1983 infördes möjligheten att få gemensam vårdnad om barn utan att vända sig till domstol. Nu kunde par istället vända sig till pastorsämbetet och gemensamt ansöka om gemensam vårdnad. Förändringen syftade till att underlätta för ogifta föräldrar att ta ett gemensamt ansvar för sina barn. Dock var förutsättningen att både föräldrarna och barnet var svenska medborgare, att faderskapet var fastställt samt att det inte fanns något tidigare förordnande om vårdnaden.³⁸

1998 genomfördes ytterligare en stor reform. Domstolen fick möjlighet att förordna om gemensam vårdnad mot en förälders vilja. Reformen skulle ytterligare öka möjligheten till goda kontakter med båda föräldrarna. Dessutom ansågs gemensam vårdnad vara till barnets bästa i de flesta fall.³⁹ Uttalandena tolkades av många därför som att en presumtion för gemensam vårdnad förelåg. Ensam vårdnad skulle enbart förordnas när gemensam vårdnad var utesluten. Det skulle finnas särskilda omständigheter som klart talade mot gemensam vårdnad. Sådana omständigheter kunde vara att en förälder gjort sig skyldig till våld eller att föräldrarna hade en så djup och svår konflikt att de omöjligt kunde samarbeta.⁴⁰

3.2.2 Gällande rätt

2002 tillsattes en utredning för att utvärdera reformen från 1998.⁴¹ Bland annat skulle tillämpningen av reglerna om gemensam vårdnad undersökas med fokus på de fall då det fanns uppgifter om våld och övergrepp. Utredningen konstaterade att gemensam vårdnad för det allra mesta är till barnets bästa, men att mycket stora krav ställs på föräldrarna och deras relation. Föräldrarnas förmåga till samarbete skulle enligt utredningen vara en tungt vägande faktor i frågan om gemensam eller enskild vårdnad. Föräldrarnas konflikt skulle inte behöva vara lika djup och svår som tidigare för att gemensam vårdnad skulle vara utesluten.⁴² Samarbete kan bland annat handla om att föräldrarna kan komma överens om rutiner för barnet, fritidsaktiviteter och att gemensamt arbeta för att barnet ska utvecklas optimalt. Huruvida samarbetet anses fungera är inte alltid objektivt. Finns det lågt ställda förutsättningar på samarbetet kan det anses fungera bra medan samma grad av samarbete kan anses dåligt om det finns högre förväntningar. Det är dock inte alltid möjligt att få till ett fungerande samarbete. Exempel på detta kan vara familjer där det förekommit våld eller andra kränkningar. I sådana fall är det inte heller alltid lämpligt för barnens skull att försöka samarbeta.⁴³

2006 genomfördes ytterligare en reform på vårdnadsområdet. Det är sedan lagändringen tydligt att det inte föreligger någon presumtion för vare sig gemensam eller ensam vårdnad. HD har uttalat sig i frågan och fastslog att

---

³⁸ Prop. 1981/82:168 s. 31f samt 64

³⁹ Prop. 1997/98:7 s. 50f

⁴⁰ NJA 1999 s. 451, NJA 2000 s. 26 samt NJA 2000 s. 345

⁴¹ SOU 2005:43

⁴² Prop. 2005/06:99 s. 51

⁴³ SOU 2011:51 s. 205

*”[v]ad som är barnets bästa bör i varje enskilt fall bestämmas utifrån en bedömning av de individuella förhållandena, och någon presumtion för eller mot gemensam vårdnad bör inte gälla.”*⁴⁴ Det är en slutsats som står väl i överensstämmelse med förarbetet till lagtexten; *”Gemensam vårdnad kan vara oförenlig med barnets bästa även om en konflikt mellan föräldrarna inte kan sägas vara så svår och djup att det är omöjligt för dem att samarbeta, och någon presumtion för eller emot gemensam vårdnad gäller inte.”*⁴⁵ Det ska alltså idag inte föreligga någon presumtion vare sig för eller mot gemensam vårdnad. Barnets bästa ska avgöra i varje enskilt fall och det får inte presumeras att någon av vårdnadsformerna i sig är en del i barnets bästa. Inte heller det faktum att domstolen efter äktenskapsskillnad ska erinra om att en gemensam vårdnad fortlöper ska ses som en presumtion för gemensam vårdnad.⁴⁶

Gemensam vårdnad innebär att föräldrarna behöver vara överens i frågor som rör barnet. Genom lagändringen 1998 infördes en möjlighet för domstolarna att fatta beslut rörande vem barnet ska bo med. Det innebär att domstolen kan fatta beslut rörande just vårdnad, umgänge och boende. Domstolen får dock enbart fatta beslut i frågan om barns boende under förutsättning att föräldrarna har gemensam vårdnad.⁴⁷ I alla frågor utöver vårdnad, boende och umgänge behöver vårdnadshavarna komma överens.⁴⁸ Detta kan leda till problem, bland annat om någon av dem vill att barnet ska byta skola eller genomgå någon form av medicinsk behandling och den andra vårdnadshavaren motsätter sig detta. Relevant för denna framställning är framför allt det sistnämnda, att genomgå medicinska behandlingar. I JO:s ämbetsberättelse från 2003/04 finns två fall där det misstänks att barn har utsatts för övergrepp från en förälder. I det första fallet hade en liten flicka genomgått en undersökning till följd av misstankar om sexuella övergrepp. Fem dagar senare hade hon genomgått även en gynekologisk undersökning av samma anledning. Det misstänktes att fadern utsatt henne för sexuella övergrepp. Han informerades därför inte om undersökningarna vilket JO kritiserar socialnämnden för.⁴⁹ I det andra fallet hade en psykisk behandling av ett barn inletts i början på februari. Fadern informerades om detta först i mitten på mars. Behandlingen grundade sig i misstankar om kvinnomisshandel, barnmisshandel och sexuella övergrepp från faderns sida. JO kritiserar här starkt socialnämnden för att de inte informerat fadern om behandlingen.⁵⁰ Enligt JO kan sjukvården i normalfallet förutsätta att den närvarande vårdnadshavaren informerar den andra. Om det däremot finns anledning att misstänka att den frånvarande vårdnadshavaren inte samtycker till behandlingen ska denne informeras och få godkänna behandlingen.⁵¹ Även om en vårdnadshavare misstänks för att ha skadat barnet ska denna vårdnadshavare alltså inte bara informeras om en

---

⁴⁴ NJA 2007 s. 382

⁴⁵ Prop. 2005/06:99 s. 87

⁴⁶ Prop. 1997/98:7 s. 53

⁴⁷ FB 6 kap. 14a §

⁴⁸ FB 6 kap. 11 och 13 §§

⁴⁹ JO:s ämbetsberättelse 2003/04 s. 305ff

⁵⁰ JO:s ämbetsberättelse 2003/04 s. 311ff

⁵¹ JO:s ämbetsberättelse 2003/04 s. 309

undersökning eller behandling, utan också samtycka till densamma. Denna ordning innebär även att en vårdnadshavare kan neka socialnämnden att utse en kontaktperson till stöd för barnet.

3.2.3 Gemensam vårdnad mot en förälders vilja

Möjligheten för domstolen att förordna om gemensam vårdnad mot en förälders vilja infördes som tidigare nämnts genom vårdnadsreformen 1998. Som alltid ska detta enbart göras när det är till barnets bästa. Domstolen kan besluta om gemensam vårdnad även om båda föräldrarna yrkar på ensam vårdnad, men inte om båda föräldrarna motsätter sig gemensam vårdnad. Föräldrabalkens regler bygger till stor del på uppfattningen att det i normalfallet är till barnets bästa att umgås med båda sina föräldrar. Samma uppfattning finns också i Barnkonventionen. I artikel 18 sägs det att "*Konventionsstaterna skall göra sitt bästa för att säkerställa erkännandet av principen att båda föräldrarna har ett gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling.*"⁵²

Möjligheten för domstolen att förordna om gemensam vårdnad emot en förälders vilja får inte innebära att beslutet tas rutinmässigt. I de fall en förälder motsätter sig gemensam vårdnad ska domstolen alltid pröva de grunder föräldern anför. En förälder som utsätter en familjemedlem för våld eller andra kränkningar ska i princip inte få del i vårdnaden om barnet. I en familj där våld förekommer är det mycket svårt att tillgodose de behov ett barn har av trygghet och stabilitet.⁵³ Om den förälder som motsätter sig gemensam vårdnad framför goda grunder för detta bör domstolen inte förordna om gemensam vårdnad. Sådana grunder kan exempelvis vara just våld eller andra övergrepp inom familjen.⁵⁴

Även i andra fall kan det dock vara till barnets bästa att den gemensamma vårdnaden inte kvarstår. Exempelvis måste föräldrar kunna samarbeta till den grad att de sätter barnet före konflikten dem emellan. Gemensam vårdnad ska inte användas för att få föräldrar att samarbeta och skapa en bättre relation med varandra. Domstolen ska använda möjligheten att förordna om gemensam vårdnad mot en förälders vilja med försiktighet och lyhördhet och enbart i de fall då det faktiskt är till barnets bästa.⁵⁵

Genom möjligheten att förordna om gemensam vårdnad mot en förälders vilja har domstolen i teorin också en möjlighet att utse en förälder till vårdnadshavare mot dennes vilja. I praktiken är det dock svårt att se att det skulle finnas situationer där detta är till barnets bästa.⁵⁶

---

⁵² Barnkonventionen artikel 18

⁵³ Prop. 2005/06:99 s. 50f

⁵⁴ SOU 2005:43 s. 113

⁵⁵ Prop. 2005/06:99 s. 51

⁵⁶ Prop. 1997/98:7 s. 107

Möjligheten för domstolen att förordna om gemensam vilja mot en förälders vilja är inte enbart positivt mottagen. Den ses som ett problem för misshandlade föräldrar. Även det faktum att gemensam vårdnad kan vara ett sätt att fortsätta sin kontroll och makt över en före detta partner har poängterats. Även det faktum att en misshandlande förälder måste godkänna behandlingen av barnet förs fram som argument mot reformen.⁵⁷ Farhågorna har bemötts och det är klart och tydligt att gemensam vårdnad inte får förordnas schablonmässigt. Avgörandet ska alltid göras utifrån barnets bästa men det är oftast så att det inte är till barnets bästa att en våldsam förälder får del i vårdnaden.⁵⁸

3.3 Vårdnaden efter en förälders död

Ett barn som står under vårdnad av båda föräldrarna gemensamt ska, efter en av föräldrarnas bortgång, stå under vårdnad av den andra föräldern ensam. Om den avlidne föräldern hade ensam vårdnad innan dödsfallet ska den andra föräldern överta vårdnaden om detta kan anses vara lämpligt. Talan i en sådan fråga kan föras av den efterlevande föräldern eller av socialnämnden. Avlider båda föräldrarna ska vårdnaden istället överflyttas till särskilt utsedda vårdnadshavare. Detsamma gäller om den efterlevande föräldern inte kan anses vara lämplig som vårdnadshavare.⁵⁹ I de sällsynta fall då föräldern blir dödad av den andra föräldern ska i princip alltid vårdnaden överflyttas till särskilt utsedda vårdnadshavare. Detta bland annat för att föräldern kommer att vara ur stånd att utöva vårdnaden under en längre tid på grund av straffet. Än viktigare är att en förälder som dödar den andra har fundamentalt svikit sitt barn och berövat det dess ena förälder. Liksom alltid är det dock barnets bästa som ska avgöra frågan och det kan finnas fall då det inte är till barnets bästa att föräldern utestängs från vårdnaden. Ett exempel är när grundtryggheten fortfarande finns hos denna förälder vilket kan vara fallet då den dödade föräldern under en längre tid utsatt familjen för kränkningar.⁶⁰

---

⁵⁷ ROKS remissvar till prop. 2005/06:99, s. 3

⁵⁸ Prop. 1997/98:7 s. 50

⁵⁹ FB 6 kap. 9 §

⁶⁰ SOU 2005:43 s. 120

4 Umgänge

"Ett barn har rätt till umgänge med den förälder det inte bor tillsammans med."⁶¹

Som paragrafen tydligt visar har alltså ett *barn* rätt till kontakt med sin *förälder*, inte tvärtom. Det är alltid barnets behov som ska tillgodoses, inte föräldrarnas. Det är också så att barnet inte har någon absolut plikt att umgås med sin förälder.⁶² Detta fungerar dock inte i praktiken. Då är det istället föräldern som kan få umgänget i en dom verkställt, eventuellt även med polishjälp.⁶³ Boendeföräldern kan dessutom föreläggas vid vite att lämna ifrån sig barnet till den andra föräldern. Upplever umgängesföräldern att det förekommer umgängessabotage har den också en möjlighet att vända sig till domstol och ansöka om att få vårdnaden överflyttad. Ingen av dessa rättigheter föreligger för ett barn. Från lagstiftarens håll finns det inte heller någon ambition att tvinga fram ett umgänge med en förälder. Det anses inte främja relationen mellan barnet och föräldern.⁶⁴ Visserligen får vite enbart dömas ut för att följa det umgänge som domstolen beslutat är till barnets bästa. Verkställighet får också enbart genomföras om det i sig anses vara till barnets bästa. Dock är det fortfarande ett faktum att dessa möjligheter tillkommer föräldern, inte barnet.

Umgänge är ett sätt att främja barnets nära och goda kontakt med båda föräldrarna. Dock får inte målet med en bra kontakt medföra att ett barn riskerar att fara illa. Därför kan det ibland vara till barnets bästa att inget umgänge kommer till stånd eller att det är starkt begränsat. Exempel på sådana situationer är när föräldern gjort sig skyldig till våld eller övergrepp mot barnet eller någon annan i familjen.⁶⁵ Domstolen ska i sin bedömning huruvida den ska förordna om umgänge eller inte beakta alla omständigheter i fallet. Ett exempel på en mer undanskymd omständighet som ska beaktas är risken att ett barn röjer sitt och boendeföräldrarnas skyddade boende.⁶⁶

Ett förordnade om umgänge ska enbart göras om domstolen finner att det är till barnets bästa att umgänge kommer till stånd. Det är klart och tydligt att *"frågor om vårdnad, boende och umgänge har inte med rättvisa mellan föräldrar att göra. Det är barnets intressen som måste stå i fokus."*⁶⁷ Dock är det så att i de allra flesta fall sammanfaller vad som är bäst för barnet med vad som är bäst för föräldrarna. Risken för tvister mellan föräldrarna, som i längden kan skada barnet, minskar på det sättet.

---

⁶¹ FB 6 kap. 15 §

⁶² Prop. 1997/98:7 s. 114

⁶³ FB 21 kap.

⁶⁴ Prop. 1997/98:7 s. 62

⁶⁵ SOU 2005:43 s. 166f

⁶⁶ SOU 2005:43 s. 182f

⁶⁷ Prop. 2005/06:99 s. 39

I normalfallet har ett barn alltså rätt att träffa den förälder det inte bor tillsammans med. Ett vanligt sätt att reglera umgänget är varannan helg och utöver det ett antal storhelger om året samt en lite längre sammanhängande period under sommaren. Detta är någonting som föräldrarna själva, så länge minst en av dem har vårdnaden om barnet, kan komma överens om. Detta görs genom ett skriftligt avtal som ska godkännas av socialnämnden.⁶⁸ Kan inte föräldrarna komma överens i frågan om umgänge kan den förälder som vill umgås med sitt barn vända sig till domstol för att få umgänget fastställt.⁶⁹ Om domstolen anser att det är till barnets bästa att ett umgänge ska komma till stånd ska de också fastställa i vilken form det ska ske. Exempelvis kan domstolen besluta att umgänge enbart får ske i närvaro av umgängesstöd eller villkora det på annat sätt.⁷⁰

4.1 Annat umgänge

Regeringen ville genom prop. 2005/06:99 införa möjligheten för ett barn att ha rätt till umgänge med en förälder på andra sätt än att träffas. Detta kan exempelvis ske via telefon eller brev. Denna form av umgänge kommer jag i resten av framställningen att benämna *annat umgänge*. En del remissinstanser motsatte sig förslaget. JO hänvisade till att besluten kunde bli svåra att verkställa och Stockholms Tingsrätt befarade att antalet domstolsprocesser skulle öka. Regeringen ansåg att en reglering om annat umgänge inte skulle komma till användning i särskilt stor utsträckning. Detta då föräldrar normalt åtminstone torde kunna komma överens om kontakten mellan barn och förälder via exempelvis telefon. Dock ansåg regeringen att det fortfarande fanns goda skäl att införa en sådan bestämmelse i lagen. Framför allt för att det finns familjer där föräldrarna inte kan komma överens om ens så enkla saker. Regeringen ser dessutom att annat umgänge kan vara en möjlighet för barn där vanligt umgänge inte kan komma till stånd. Exempel på sådana situationer är när en förälder inte har möjlighet att träffas fysiskt eller där kontakten tidigare varit så bristfällig att det inte är till barnets bästa att direkt träffas.⁷¹

4.2 Umgängesstöd

Som tidigare anförts kan det ibland vara till barnets bästa att inte ha umgänge med en förälder. Ibland kan det också vara till barnets bästa att ha ett umgänge, samtidigt som kontakten är allt för bristfällig för att kunna förordna om det. Domstolarna har tidigare ansetts kunna, utan uttryckligt stöd i lagen, villkora umgänget med att det ska ske i närvaro av en tredje person, en kontaktperson. Anledningen till detta var den skyldighet som finns för socialnämnden att ge barn och ungdomar det stöd som behövs när beslut om umgänge är fattat.⁷² HD har dock uttalat att möjligheten att

---

⁶⁸ FB 6 kap. 15a § st. 3

⁶⁹ FB 6 kap. 15a § st. 1

⁷⁰ SOU 2005:43 s. 182

⁷¹ Prop. 2005/06:99 s. 54f

⁷² SoL 5 kap. 1 § st. 6

villkora umgänge ska användas restriktivt.⁷³ Ett problem med de kontaktpersoner som socialnämnderna kunnat utse är att parterna i fallet måste samtycka till detta.⁷⁴ Detta innebär att barnets vårdnadshavare måste samtycka till att socialnämnden utser en kontaktperson för barnet. Detta öppnar upp för en förälder i en infekterad tvist att sabotera för den andra. Domstolen har inte heller kunnat ålägga socialnämnden ett utse en kontaktperson. De villkor som domstolen har kunnat ställas upp ska enbart ses som en begäran om att socialnämnden ska göra så.⁷⁵

2010 infördes en ny paragraf i föräldrabalken, FB 6 kap. 15c §.⁷⁶ Denna paragraf ger numera domstolarna en möjlighet att ålägga socialnämnden att utse en person som umgängesstöd om barnet har behov av detta. Begreppet umgängesstöd avser alltså enbart de personer som socialnämnden utser efter ett beslut från domstol om att ett umgängesstöd ska utses. På så sätt särskiljs de från de kontaktpersoner som utses i enlighet med parternas egen vilja. Inte heller de personer som domstolen utser personligen omfattas av begreppet, så som släktingar eller nära vänner.⁷⁷

Paragrafen innebär också en tydlig fördelning mellan domstolen och socialtjänsten. Domstolen ska fatta beslutet om umgängesstöd och socialnämnden verkställa det samma. Domstolen ska däremot inhämta ett yttrande ifrån socialnämnden innan beslutet tas. Detta yttrande ska säkerställa att socialnämnden har möjlighet att utse en person som umgängesstöd under de premisser som domstolen planerar att besluta om. Det är dock domstolen ensam som sedan fattar beslutet om umgängesstöd i sig. Socialnämnden ska alltså i detta yttrande enbart uttala sig om huruvida det finns resurser att utse ett umgängesstöd, inte huruvida det i deras ögon skulle vara lämpligt att göra det.⁷⁸ Denna åsikt torde dock kunna lämnas i vårdnadsutredningen i det tidigare skedet.

---

⁷³ NJA 1981 s. 916 samt NJA 1990 s. 219

⁷⁴ SoL 3 kap. 6 § st. 3

⁷⁵ SOU 2007:52 s. 203ff

⁷⁶ SFS 2010:740

⁷⁷ Prop. 2009/10:192 s. 10

⁷⁸ Prop. 2009/10:192 s. 13

5 Riskbedömning

5.1 Bakgrund

Att barn ska skyddas från övergrepp har varit klart uttalat sedan Sverige ratificerade Barnkonventionen. Staten ska så långt det är möjligt säkerställa att ett barn inte utsätts för våld, misshandel eller sexuella övergrepp.⁷⁹

1993 infördes för första gången en regel om att domstolen i sin bedömning skulle beakta risken för att ett barn far illa. Regeln gällde då enbart umgänge och återfanns i FB 6 kap. 15 §:

“Vid beslut enligt andra och tredje styckena skall rätten beakta risken för att barnet i samband med utövande av umgänge utsätts för övergrepp, olovligen bortförs eller kvarhålls eller annars far illa.”⁸⁰

Den största anledningen till att regeln om riskbedömning infördes var den ökade rörligheten över gränserna. Risken att ett barn skulle föras bort eller kvarhållas hade därmed ökat. Dock var detta inte den enda risken som skulle beaktas, utan även den att barnet skulle fara illa på andra sätt. Begreppet att fara illa skulle ges en vidsträckt tolkning och inte begränsas till de uppräknade paragraferna.⁸¹

Genom vårdnadsreformen 1998 överfördes riskbedömningen till FB 6 kap. 2a § och kom då att omfatta alla beslut rörande vårdnad, boende och umgänge. I samband med reformen 2006 utvidgades paragrafen även till att också omfatta risken att en familjemedlem utsätts för våld eller övergrepp.

5.2 Gällande rätt

Genom portalparagrafen FB 6 kap. 2a § har domstolen en skyldighet att beakta barnets bästa. I den bedömningen ska de särskilt beakta barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna samt huruvida det finns en risk att barnet far illa. Det förstnämnda intresset får inte konkurrera ut det sistnämnda. Barn ska ha en absolut rätt att slippa utsättas för våld och annan kränkande behandling. Inget intresse kan rättfärdiga att barnet riskerar att fara illa.⁸² Inte bara domstolen ska genomföra en riskbedömning. Även socialnämnden har genom FB 6 kap. 2a § en skyldighet att särskilt beakta risken att ett barn far illa.

---

⁷⁹ Barnkonventionen artikel 19 st. 1

⁸⁰ SFS 1993:213

⁸¹ Prop. 1992/93:139 s. 29

⁸² SOU 2005:43 s. 367

Domstolen har en skyldighet att se till att vårdnads mål blir tillbörligt utredda. Denna skyldighet tillgodoses oftast genom att ge socialnämnden i uppdrag att utföra en vårdnadsutredning.⁸³ En sådan utredning ska ske skyndsamt, en riktlinje är att den ska genomföras inom fyra månader.⁸⁴ Även om domstolen uppdrar åt socialnämnden att genomföra en utredning har de fortfarande ett utredningsansvar. Det yttersta ansvaret för beslutet och dess riktighet ligger alltid hos domstolen. De måste göra en egen analys av de uppgifter som framkommit, både i och utanför utredningen från socialnämnden.⁸⁵

I de fall då det förekommer uppgifter om våld eller andra övergrepp måste en riskbedömning göras och påståendena prövas. Påståenden om våld får inte avfärdas som samarbetssvårigheter mellan föräldrarna utan måste tas på allvar.⁸⁶ Om det i riskbedömningen konstateras att det finns en risk att barnet kan fara illa måste denna risk väga mycket tungt i den slutliga bedömningen.⁸⁷ Det föreslogs - men avvisades - att en våldsam förälder i princip alltid skulle bli utesluten från vårdnad och att det skulle krävas särskilda skäl för att frångå principen.⁸⁸ I de allra flesta sådana fall antas det visserligen vara till barnets bästa med ensam vårdnad men bedömningen måste fortfarande göras i varje enskilt fall.⁸⁹

Riskbedömningen utgörs ofta av två olika frågor. Först ska domstolen försöka klargöra om några övergrepp har skett. Efter det kommer bedömningen av risken att barnet far illa i framtiden.⁹⁰ I de fall där det tidigare har förekommit våld eller annan kränkande behandling måste en bedömning av detta genomföras. Självklart är det stor skillnad på en enstaka handling och ett långvarigt beteende. En långvarig kränkande behandling tyder ofta på att förövaren har ett behov av att kontrollera offret. Detta är svårföränderligt och innebär en större risk för barnet att fara illa. Även när övergreppen skedde ska beaktas - risken att barnet far illa blir mindre ju längre tid som förflutit.⁹¹ I de fall det finns stödbevisning, i form av vittnen, erkännande eller annan utredning, är frågan om vad som hänt relativt lätt att avgöra. I många fall står dock ord mot ord och då blir frågan genast mer komplicerad. Domstolen får göra en sannolikhetsprövning och bedöma parternas trovärdighet. Det måste finnas konkreta omständigheter som gör det mer sannolikt att övergrepp skett än att så inte är fallet för att domstolen ska beakta det.⁹² Till skillnad från i brottmål krävs det dock inte att det bevisas att något har hänt eller att något kommer att hända. Det som krävs är att det visas att det finns en *risk* att barnet kan komma att fara illa. Exempelvis kan även nedlagda förundersökningar om brott beaktas i

---

⁸³ FB 6 kap. 19 §

⁸⁴ Prop. 1990/91:8 s. 66f

⁸⁵ Prop. 2005/06:99 s. 60

⁸⁶ SOU 2005:43 s. 200

⁸⁷ Prop. 2005/06:99 s. 42

⁸⁸ SOU 2005:43 s. 116

⁸⁹ Prop. 2005/06:99 s. 42

⁹⁰ SOU 2005:43 s. 199

⁹¹ Prop. 2005/06:99 s. 43

⁹² SOU 2005:43 s. 201

bedömningen. Att även brott som inte kunnat styrkas ska kunna påverka utgången i vårdnadsmålet kan verka rättsosäkert för föräldern. Fokus i ett vårdnadsmål är dock inte föräldrarnas rättssäkerhet utan barnets rätt att inte fara illa. Att få kontakten med en förälder avbruten på grund av falska anklagelser är inte barnets bästa. Till skillnad från brottmål gäller här dock snarare principen "hellre fälla än fria" än den omvända. Framkommer det omständigheter som pekar på att en risk föreligger måste detta beaktas även om föräldern känner sig orättvist utpekad.⁹³

Utöver vad som tidigare har hänt ska domstolen också beakta andra omständigheter. Sådana omständigheter kan exempelvis vara föräldrarnas attityd till våld, hot om framtida övergrepp eller missbruk.⁹⁴ Att göra en bedömning av vad som kommer att hända i framtiden är självklart vanskligt och svårt. Därför är det än viktigare att domstolen tydligt redovisar grunden för sina slutsatser. Vissa brott anses peka mot svårföränderligt beteende hos förövaren. Exempel på sådana brott är sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografibrott. Även övergrepp i syfte att utöva kontroll och makt över offret, så som grov kvinnofridskränkning anses vara svårföränderligt. När det gäller sexuellt utnyttjande av barn riktar det sig sällan mot ett specifikt barn. Det behöver inte heller spela någon roll om det är ett eget barn eller ett utomstående eller vilket kön barnet har. Risken att barnet ska fara illa i framtiden är därför mycket stor i sådana här fall. Även om en förälder genomgått behandling för sitt beteende ska detta inte ses som en garanti för att risken för barnet försvunnit eller ens minskats. Detta är därför något som domstolen måste göra en självständig bedömning av. Värt att påpeka är också att vårdnad eller umgänge för förövaren aldrig får ses som ett led i behandling eller rehabilitering. Självklart måste också barnets vilja beaktas. Ett barn som känner rädsla eller otrygghet är de facto rädd eller otrygg oavsett om detta beror på verkliga händelser eller inte.⁹⁵

Det är inte enbart att själv utsättas för våld eller kränkande behandling som barnet kan fara illa av. Barnet kan också ta skada av att en familjemedlem utsätts. Dels kan barnet känna skuld och skam över att det inte lyckats förhindra kränkningen och dels kan det känna en oro över att stå näst i tur att bli utsatt.⁹⁶ Barn har små möjligheter att avgöra hur stor risken är att själv bli utsatt för kränkningar. De har också svårt att skilja på allvarigare och lindrigare våld.⁹⁷

Domstolen bör tydligt redovisa för sitt resonemang i fallet. Ett klart och tydligt resonemang bör presenteras kring bland annat risken att barnet far illa, föräldrarnas lämplighet som vårdnadshavare och barnets relation till sina föräldrar. Utöver det ska även andra relevanta förhållanden redovisas, exempelvis barnets behov av särskilt stöd. Det finns dock ingen direkt

---

⁹³ SOU 2005:43 s. 119

⁹⁴ SOU 2005:43 s. 42

⁹⁵ SOU 2005:43 s. 203ff

⁹⁶ Prop. 2005/06:99 s. 42

⁹⁷ SOU 2005:43 s. 117

lagreglering kring exakt vad domstolen ska ta upp i sina domskäl.⁹⁸ I Rättegångsbalken finns däremot bestämmelser om att domstolen samvetsgrant ska pröva allt som framkommit i målet och avgöra vad som är bevisat.⁹⁹ Domen ska bland annat innehålla vad som är bevisat i målet och skälen för domstolens ställningstagande.¹⁰⁰ Om domstolen frångår vad socialnämnden lämnat för rekommendationer och inte tillräckligt väl redovisar varför är detta skäl för hovrätten att lämna prövningstillstånd.¹⁰¹ Ett minimikrav är att domstolen redovisar för de rättsfakta som ligger till grund för domen men det är inte alltid tillräckligt. I många mål krävs att rätten utvecklar sitt resonemang, både vad gäller sakfrågan och rättsfrågan. Domstolen kan alltså inte enbart förklara *vad* som är bevisat, utan också *varför* det är bevisat. Det finns åsikter om att domstolarna istället för att utförligt redovisa vad som anförts i målet tydligare ska redogöra för sin egen bevisvärdering. Bland annat skulle detta leda till att parterna i målet bättre förstår domen. Domstolens tydliga resonering är framför allt viktigt när bevisningen för en omständighet pekar i olika riktningar. När en domstol ska redogöra för skälen till sin dom innebär det även skälen för bevisvärderingen de har gjort. Även om en dom inte tydligt redogör för ställningstagandet innebär det inte att beslutet är fel. Dock kan det kritiseras att det inte bättre uttrycks vad som föranlett domslutet.¹⁰²

---

⁹⁸ Prop. 2005/06:99 s. 40

⁹⁹ RB 35 kap. 1 §

¹⁰⁰ RB 17 kap. 7 §

¹⁰¹ NJA 2009 s. 798

¹⁰² Kommentarer till rättegångsbalken, 17:7 samt 35:1

6 Praxis

Jag har valt att dela upp hovrätternas domar i två grupper. I första gruppen har den påstådda förövaren vare sig dömts för eller erkänt övergrepp. I den andra gruppen har förövaren antingen erkänt övergreppen eller är dömd för dem. I vissa av domarna finns det både erkända eller bevisade övergrepp och anklagelser som inte är styrkta. Dessa har jag valt att placera i gruppen med erkända och/eller bevisade övergrepp.

6.1 Högsta Domstolen

6.1.1 NJA 2006 s. 26

I målet var modern dömd för att ha försökt döda fadern med en kniv framför ögonen på det äldsta av deras två barn. Vid tiden för förhandlingen var modern fortfarande frihetsberövad. Barnen hade varit omhändertagna enligt LVU, men flyttat hem till sin far igen.

Fadern yrkar i tingsrätten på ensam vårdnad och anför att modern är olämplig som vårdnadshavare. Paret har en bristande samarbetsförmåga som till största del beror på att han är rädd för modern. Modern å sin sida menar att barnen behöver dem båda som vårdnadshavare.

Tingsrätten anser inte att det finns skäl att upphäva den gemensamma vårdnaden. En av nämndemännen är dock skiljaktig och menar att fadern borde få ensam vårdnad. Han menar att modern är olämplig som vårdnadshavare på grund av våldet. I hovrätten anför båda parterna samma yrkanden och grunder. Hovrätten ser ingen anledning att frångå den bedömning som tingsrätten gjort. De fastslår därför tingsrättens dom.

Fadern yrkar i Högsta Domstolen att han ska anförtros ensam vårdnad om barnen. Modern bestrider ändring och anför att faderns psykiska hälsa inte är fullgod och att han brister i omsorgen om barnen. Domstolen anser att gemensam vårdnad är utesluten i fallet. De väljer därför att anförtro vårdnaden om barnen till fadern på grund av de samarbetssvårigheter som paret har.

6.1.1.1 Reflektion

Fadern åberopar vårdnadsutredningen i sin helhet vilket framgår av HD:s dom. Detta tyder på att vårdnadsutredningen ger stöd åt faderns yrkande. Om detta är fallet bortser både tingsrätten och hovrätten från vårdnadsutredningens slutsatser när de dömer till gemensam vårdnad. Inte på något sätt redovisar domstolarna på vilka grunder de bortser från utredningens slutsatser.

Tingsrätten menar att fadern inte har kunnat visa vad han vill åstadkomma med ensam vårdnad. Detta trots ett mycket allvarligt angrepp på hans person

från moderns sida och att det torde stå klart att fadern känner en stor osäkerhet gällande modern. Enligt lagstiftaren bör socialnämnden väcka talan om överflyttning av vårdnaden i de fall en förälder dödat eller försökt döda den andra föräldern.¹⁰³ Detta tyder på en klar presumtion för att en förälder som försökt döda den andra inte ska få del i vårdnaden som huvudregel. Att domstolen går mot denna presumtion behöver inte innebära att det är fel beslut men domstolen behöver då långt tydligare motivera sitt ställningstagande.

Domstolen anför dessutom ”Att hon även i fortsättningen får ha gemensam vårdnad om sina barn är, som tingsrätten ser saken, en väsentlig förutsättning för att [modern] skall kunna återanpassas i samhället.”¹⁰⁴ I domskälen talas överlag mer om moderns behov av kontakt barnen än om barnens behov av kontakt med sina föräldrar. Att besluta om gemensam vårdnad för att det är en förutsättning för modern att må bra är inte att sätta barnets bästa i första rummet. Detta domskäl torde därför inte vara förenligt med portalparagrafen om barnets bästa, FB 6 kap. 2a §.

En annan grund för tingsrättens beslut är farhågan att modern ska utestängas från kontakt med barnens skola och förskola. Inte heller här talar domstolen om barnens behov i någon form, utan om moderns.

Det framgår inte av tingsrättens dom att en riskbedömning är genomförd. Skadan barnen kan ha tagit av dråpförsöket eller risken att de ska fara illa i framtiden berörs inte med ett ord i tingsrättens domskäl. Den skiljaktiga mening som förekom från en av nämndemännen berör inte heller risken för barnen att fara illa. Nämndemannen uttrycker däremot att modern inte kan anses vara lämplig som vårdnadshavare med hänvisning till det brott hon har begått. Han redovisar alltså, till skillnad från majoriteten i tingsrätten, en lämplighetsbedömning av föräldrarna.

Inte heller i hovrättens domskäl redovisas någon form av risk- eller lämplighetsbedömning. Det enda hovrätten redovisar som grund för sitt domslut är att båda föräldrarna planerar för ett utökat umgänge mellan modern och barnen. Barnets bästa nämns inte ens som princip i domen och än mindre redovisas hur domslutet uppfyller detta.

I enlighet med den praxis som rådde 2005 menar HD att ensam vårdnad enbart är aktuellt när omständigheterna talar mot gemensam vårdnad. I detta fall anser HD att gemensam vårdnad är utesluten då fadern inte kan tänka sig att ha direkt kontakt med modern. HD anser också att denna ståndpunkt är något som måste respekteras under dessa omständigheter. En person som utsatts för dråpförsök ska inte tvingas samarbeta med förövaren. Då ingen av parterna yrkat att modern skulle anförtros ensam vårdnad och fadern anses som lämplig vårdnadshavare anförtros han ensam vårdnad.

HD verkar visserligen lämna ett korrekt domslut. Dock gör de inte en lämplighetsbedömning av modern. Skälet för att förordna om ensam vårdnad är också samarbetsvårigheterna och inte våldet. Modern fråntas inte vårdnaden på grund av övergreppet mot fadern - våldet i sig ges inte

---

¹⁰³ Prop. 2005/06:99 s. 44

¹⁰⁴ NJA 2006 s. 26, tingsrättens domskäl

någon vikt i domen. Inte heller görs en bedömning av risken för barnen att fara illa. Även om domslutet i sig enligt mig är överensstämmande med barnets bästa är barnen ytterst undanskynda i domen. Liksom i underrätternas domar är det föräldrarnas behov som är i fokus även om fokuset har skiftat från modern till fadern. Därmed anser jag att inte heller skrivningen i HD:s dom uppfyller kravet på att ställa barnets bästa i första rummet.

6.2 Övergreppen ej bevisade eller erkända

6.2.1 Hovrätten för Övre Norrland T 692-10

Parterna i målet är ett före detta sambopar som har två gemensamma barn, vid tiden för tingsrättens dom tretton och elva år gamla. Paret separerade 2003. 2005 förordnade tingsrätten att barnen skulle vara bosatta hos modern och ha rätt till umgänge med fadern. Barnen är efter ett interimistiskt beslut bosatta hos varsin förälder.

Både modern och fadern yrkar på ensam vårdnad i första hand. Som grund för sin talan anför modern djupa samarbetsproblem samt att fadern motarbetat hennes möjlighet till god kontakt med barnen. Han har inte heller respekterat de domar som fallit i tidigare tvister mellan parterna. Sedan separationen har fadern vänt barnen mot modern. Fadern å sin sida menar att modern, utan att inse det, själv förstör sina chanser till en god kontakt med barnen. Han menar att hon använder fysiska bestraffningar och har misshandlat barnen. Modern förnekar misshandel av barnen.

Tingsrätten inleder med att konstatera att det saknas förutsättningar för gemensam vårdnad. Båda parterna är tydliga i sin uppfattning om att de är den bättre vårdnadshavaren. Då modern bedöms vara den som bäst kan tillgodose barnen behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna bifaller tingsrätten hennes yrkande om ensam vårdnad.

Fadern yrkar i hovrätten att han skulle anförtros ensam vårdnad om barnen. I andra hand yrkar han på gemensam vårdnad. Modern bestrider ändringsyrkandet. Det framgår inte av domen om parterna anför någonting i hovrätten utöver det som framkom i tingsrätten, och i så fall vad. Hovrätten anser att det finns skäl för den bedömning tingsrätten gjorde men beslutar att föräldrarna ska ha ensam vårdnad om ett barn var.

6.2.1.1 Reflektion

Tingsrätten nämner i stort sett inte alls de anklagelser om våld som fadern riktar mot modern i sina domskäl. Det presenteras framför allt inte någon tydligt bedömning av vilken risk det finns att barnen ska fara illa. Enligt fadern har tidigare vårdnadsutredningar visat att modern använder sig av fysiska bestraffningar och har misshandlat barnen. Det framgår inte av domen om tingsrätten tagit del av de tidigare utredningarna eller vad som framkommer i dessa. För mig är det oroväckande om domstolen bortser från

uppgifter som framkommer i vårdnadsutredningar. Än mer oroväckande är det om uppgifterna förekommer i vårdnadsutredningar som den anklagande parten menar är partiska till hans nackdel. Då jag själv inte tagit del av vårdnadsutredningen är det omöjligt att avgöra hur trovärdiga uppgifterna från fadern är samt hur omfattande uppgifterna i utredningarna är. Detta är dock någonting som tingsrätten enligt min åsikt tydligare borde ha redogjort för i sin dom. Hovrätten skriver i sin dom att moderns goda föräldraskap framgår av utredningarna vilket tyder på att faderns uppgifter varit överdrivna. Oavsett hur sanna faderns påståenden är borde tingsrätten lämnat en tydligare redogörelse för hur de värderar dem.

Tingsrätten menar att båda föräldrarna gör sitt bästa för att framställa sig själv som den bästa vårdnadshavaren. De ser dock modern som mer nyanserad medan fadern framstår som *"en förbittrat[sic!] och övergiven man som lämnats av sin kvinna och som vill kompensera förlusten genom att envist kämpa för att behålla barnen"*.¹⁰⁵ Tingsrätten tar det faktum att det yngsta barnet valt att bosätta sig hos modern som tecken på att hon inte är en så dålig mor som fadern försöker ge sken av.

Värt att påpeka är att tingsrätten väljer att bortse från ett vittnes, faderns pappa, uppgifter. Det skulle nämligen vara märkvärdigt om han uttalat något negativt om sin egen son. Däremot godtar man uppgifter från moderns nya man och väger in uppgifterna i sin bedömning av moderns relation till barnen. Det torde i mina ögon vara lika märkvärdigt om den nye maken uttalade något negativt om sin hustru.

Modern medger i hovrätten att hon kan ha "luggat" ett av barnen tidigare, men inte heller hovrätten ser det som troligt att modern misshandlat barnen på det sätt fadern påstår. Barnens motvilja till umgänge med modern tar hovrätten istället som tecken på att fadern svartmålat henne. Modern framstår också enligt hovrätten som lugn och omdömesgill. Dessutom ger vårdnadsutredningen stöd för att hon är en god mor.

Då modern är den som bäst kan tillgodose barnens behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna anser hovrätten att hon är lämpligast som vårdnadshavare. Dock är det inte, med tanke på kontinuitetsprincipen och det äldsta barnets tydliga vilja, lämpligt att överflytta dess boende till modern. Det yngre barnet har däremot tydligt uttryckt en vilja att bo hos modern vilket domstolen också förordnar om. Då föräldrarna saknar möjlighet till samarbete finns inte förutsättning för gemensam vårdnad. Föräldrarna får därför vårdnaden om det barn som har sitt boende hos dem.

Märkbart i båda domarna är att domstolen inte beaktat - eller åtminstone inte skrivit om - risken för barnen att fara illa hos någon av föräldrarna. Med tanke på de anklagelser som framförts borde domstolarna ha bemött dem i sina domar. Återigen verkar principen om barnets behov av kontakt med

---

¹⁰⁵ HovR T 692-10, tingsrättens bedömning

föräldrarna ha överskuggat risken att barnet kan fara illa och våldet har tillmätts en mycket liten betydelse i domslutet.

6.2.2 Göta Hovrätt T 2973-10

Twisten mellan parterna började redan 2008 och har innehållit ett flertal beslut, överenskommelser och sammanträden i domstol. De överenskommelser som träffats har inte respekterats och tvisten ger intryck av att bli mer och mer infekterad.

Fadern yrkar i tingsrätten på ensam vårdnad. Som grund för sin talan anför fadern att modern omöjliggör en normal kontakt mellan honom och barnet. Modern förnekar detta och bestrider faderns yrkande. Även hon yrkar på ensam vårdnad. Enligt modern har fadern tagit mycket liten del i barnets uppväxt. De fysiska symptom barnet har förvärras av föräldrarnas konflikt, framför allt när beslut fattats om utökat umgänge. Fadern har skadat barnet genom att få det att falla till golvet. Han har också under samma incident höjt handen som för att slå modern. Fadern nekar till moderns anklagelser. När det gäller barnet var det en olyckshändelse och att han höjde handen mot modern var ren reflex.

Tingsrätten slår fast att det är ostridigt att fadern har tappat humöret vid åtminstone ett tillfälle, men anser inte att detta gör honom olämplig som vårdnadshavare. De anser inte heller att det finns skäl att ifrågasätta moderns lämplighet med undantag för att hon hindrar umgänget mellan fadern och barnet. Parets samarbetssvårigheter motiverar inte ensam vårdnad. Tingsrätten beslutar därför att vårdnaden ska vara fortsatt gemensam. Barnet ska vara bosatt hos modern och ha rätt till umgänge med fadern. Domstolen förordnar dessutom om umgängesstöd.

Fadern yrkar i hovrätten på ensam vårdnad, vilket modern bestrider. Faderns grunder i hovrätten är de samma som i tingsrätten. Han tillägger dock att umgänget inte fungerat bättre sedan tingsrättens dom. Modern å sin sida anser inte att barnet har behov av så stort umgänge som är beslutat. Hon vågar inte heller träffa fadern ensam med hänvisning till de hot och det våld som förekommit. Fadern har flera gånger knuffat modern inför barnet vid umgängestillfällena. Barnet vill inte umgås med fadern och känner rädsla på grund av hans beteende.

Hovrätten fastslår att fadern är den som bäst kan tillgodose barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. De beslutar därför att anförtro fadern ensam vårdnad om barnet. Barnet får också rätt till umgänge med modern, och ett umgängesstöd ska utses.

6.2.2.1 Reflektion

Tingsrätten menade att det är ostridigt att incidenten modern hänvisar till har inträffat och även vad som faktiskt hände. Det som är stridigt är vilken avsikt fadern hade med sitt agerande. Fadern har tagit tag i barnet som trillat omkull; enligt modern var det avsiktligt, enligt fadern en olyckshändelse.

Han har i samma incident lyft handen mot modern; enligt modern för att slå, enligt fadern av ren reflex. Domstolen anser att faderns beteende var förståeligt och ursäktligt på grund av parternas situation. De anser därför att det inte påverkar faderns lämplighet som vårdnadshavare. Oavsett vem av föräldrarna som har rätt är det våld som åberopas av mycket lindrig art. Jag tolkar detta som ett av de fall förarbetena syftar till när de talar om att våld inte alltid per automatik ska innebära att föräldern utesluts från vårdnad. Tingsrätten gör dock inte en bedömning av faderns påstådda våld mot barnet utan tar enbart upp hotet mot modern. Våldet mot barnet synes vara mycket lindrigt och troligen oavsiktligt. Trots detta borde domstolen ha nämnt det i sina domskäl, om så enbart för att fastslå att det inte har någon betydelse för bedömningen.

Hovrätten gör en fyllig bedömning av barnets bästa men de delar av den som berör faderns påstådda våld är mycket översiktliga och kortfattade. Domstolen uttalar, utan vidare motivering, att det inte är klarlagt att fadern varit hotfull eller våldsam. Uttalandet återfinns inte heller i bedömningen av faderns lämplighet, utan i lämplighetsprövningen gällande modern. Det framgår inte om hovrätten enbart menar det modern påstår har inträffat sedan tingsrättens dom eller även det tidigare inträffade. Det ter sig dock märkligt att inte anse det klarlagt att hotelser har förekommit när den anklagade har medgett det. Även det våld som modern anger har skett sedan tingsrättens dom är av lindrig art. Trots detta borde domstolen tydligare ha klargjort varför de anser att det inte är visat att moderns uppgifter är sanna. Hovrätten gör främst en avvägning mellan barnets behov av kontakt med båda föräldrarna och behovet av stabilitet i tillvaron. De fäster mycket stor vikt vid moderns obstruerande när det gäller barnets umgänge med fadern. De uttalar att barnets vilja inte kan få vara styrande med tanke på åldern. Den kan därför inte anses vara en ursäkt för moderns beteende. Modern har därmed utan grund hindrat umgänget mellan barnet och dess far. Även tingsrätten lägger stor vikt vid detta och skriver att " *dessa omständigheter [skulle] kunna utgöra tillräckliga skäl att förordna att vårdnaden eller [barnets] boende skall tillkomma [fadern]*"¹⁰⁶.

De båda domstolarna kommer däremot fram till olika resultat av bedömningen. Tingsrätten anser kontakten med fadern varit för bristfällig för att det ska vara till barnets bästa att flytta över boende och vårdnad. Hovrätten anser å sin sida att de negativa konsekvenserna för barnet att flytta till fadern bedöms vara av övergående karaktär. Risken för skada anses i längden vara större om barnet får bo kvar hos modern.

Både tingsrätten och hovrätten ger intryck av att låta barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna överskugga en risk att barnet far illa. Hovrätten nämner även särskilt skyldigheten att beakta behovet av en god kontakt. Skyldigheten att beakta risken att barnet kan fara illa nämns däremot inte. Ingen av domstolarna verkar ge det påstådda, visserligen mycket lindriga, våldet någon vikt alls i sina slutsatser. Framför allt oroar

---

¹⁰⁶ HovR T 2973-10, tingsrättens bedömning

det mig att faderns agerande mot barnet inte berörs i domen. Fadern har, om så genom en olyckshändelse, genom sitt agerande skadat barnet. Skadan är inte allvarlig och agerandet borde inte ges någon avgörande betydelse. Det faktum att det inte alls berörts är dock anmärkningsvärt.

6.2.3 Hovrätten för Västra Sverige T 3489-10

Parterna i målet är ett före detta sambopar med två gemensamma barn, tolv och åtta år. Parterna har gemensam vårdnad. De separerade för sju år sedan och tvisten dem emellan har pågått under tre år. Enligt ett interimistiskt beslut hade barnen rätt till visst begränsat umgänge med fadern.

Fadern yrkar att barnen ska ha rätt till umgänge med honom varannan helg. Modern yrkar på ensam vårdnad. Båda parterna bestrider varandras yrkanden. Fadern menar att de har haft ett stormigt förhållande med mycket bråk och liv, men att han aldrig slagit modern. Han har missbrukat narkotika, men är nu helt ren från missbruk. Modern befarar att fadern inte är fri från sitt narkotikamissbruk. Fadern har också misshandlat henne inför deras äldsta barn. Det umgänge som genomförts har fått avbrytas då barnen inte mått bra av det. Fadern har även hotat både henne och hennes nuvarande sambo till döden. Barnen, framför allt det äldsta, vill inte ha någon kontakt med sin far. Det äldsta barnet är rädd för fadern och har enbart obehagliga minnen av honom. Modern har inte förklarat för det yngsta barnet att hennes nuvarande sambo inte är dess pappa. Detta för att inte behöva förklara att fadern är narkotikamissbrukare som misshandlat och hotat modern.

Tingsrätten anser det klarlagt att förhållandet varit stormigt och konfliktyllt samt att fadern varit aggressiv och hotfull inför det äldsta barnet. De anser dock inte att det finns skäl att ifrågasätta någon av parternas lämplighet. Vårdnaden ska därför vara fortsatt gemensam. Med hänvisning till barnets vilja förordnar domstolen inte något umgänge för det äldsta barnet. Däremot förordnar domstolen om umgänge för det yngsta barnet.

I hovrätten framför modern samma yrkande som i tingsrätten. Fadern yrkar att båda barnen skulle ha rätt till umgänge med honom. Båda parterna bestrider den andres yrkanden. Parterna åberopar samma grunder som i tingsrätten. Modern tillägger dock att det skulle vara till skada för det äldre barnet om det yngre barnet umgicks med fadern. Hovrätten fastslår tingsrättens dom med tillägget att ett umgängesstöd ska utses.

6.2.3.1 Reflektion

Modern har i målet lämnat uppgifter om att fadern har misshandlat henne inför ett av barnen. Tingsrätten anser det klarlagt att fadern åtminstone varit både aggressiv och hotfull. De påpekar att detta hände innan separationen mellan parterna och att utredningen visar att han har förändrats. Uppgifterna om att fadern har förändrats kommer mestadels ifrån hans familj och från den socialsekreterare som har arbetat tillsammans med honom kring hans drogmissbruk. Domstolen väljer ändå att helt bortse från uppgifterna om

våld. De anser sig inte ha någon anledning att anta annat än att båda föräldrarna är lämpliga som vårdnadshavare. Domstolen anser inte heller att parterna har samarbetssvårigheter i en grad som motiverar ensam vårdnad. I denna bedömning hänvisar de till att parterna idag har gemensam vårdnad. De anser inte heller att det är förenligt med barnens bästa att utestänga fadern från insyn i deras liv.

Domstolen anger i domen att de har som skyldighet att särskilt beakta risken att barnen far illa. Av risken att barnen far illa på grund av faderns aggressiva beteende syns dock ingenting i domskälen, utöver det som angetts i föregående stycke. Våldet ges i domen alltså ingen betydelse när det gäller föräldrarnas lämplighet som vårdnadshavare och umgängesförälder.

Enligt tingsrätten hade det äldsta barnet en så pass låg ålder vid separationen att motviljan gentemot fadern inte torde baseras enbart på egna minnen. De drar därför slutsatsen att barnets motvilja är underbyggd av modern och dennes familj. Domstolen menar därför att det vore till det äldsta barnets bästa att träffa sin far för att på så sätt komma över sin rädsla och motvilja. Dock har barnet uttryckt en mycket klar vilja att inte behöva umgås med sin far. Med hänsyn till barnets ålder och mognadsgrad anser domstolen inte att det är lämpligt att gå emot dess viljeyttring. När det gäller det yngre barnet gör domstolen en annan slutsats. De konstaterar att barnet inte har något minne av sin far. På grund av detta känner hon inte heller någon rädsla för honom. Därför skulle hon inte fara illa av att umgås med fadern. Domstolen ser också en möjlig positiv bieffekt av detta. Genom att det yngre barnet umgås med fadern kan det även äldre barnet komma att vilja ha umgänge med honom.

Hovrätten redovisar inte för någon egen riskbedömning. De skriver enbart att de gör samma bedömning som tingsrätten vad gäller allt utom umgängesstöd. Det framgår inte av texten om hovrätten gjort en egen riskbedömning. Modern har också anfört en ny grund som inte bemöts i domen. När det kommer till umgängesstöd motiverar inte hovrätten beslutet att förordna om umgängesstöd. De uttalar enbart att det är lämpligt att umgänget sker med umgängesstöd.

6.2.4 Svea Hovrätt T 4249-10

Parterna i målet är ett före detta gift par med två gemensamma barn som de har gemensam vårdnad om. Barnen är tre respektive fem år gamla. Modern har sedan ett drygt år befunnit sig på okänd ort tillsammans med barnen då socialtjänsten beslutat om skyddat boende. Detta skedde efter att barnens förskolepersonal gjort en anmälan till socialtjänsten.

Modern yrkar på ensam vårdnad. Fadern bestrider moderns yrkande och yrkar för egen del att barnen ska ha rätt till umgänge med honom. Umgänget ska ske dagtid en lördag i månaden med kontaktperson närvarande. Modern bestrider detta. Som grund för sin talan anför modern att fadern misshandlat

både henne och barnen. Han har även hotat att ta ena barnets oskuld samt att föra bort barnen. Våldet har pågått under sex år och ingick i vardagen för familjen. Det var först när hon i februari 2009 berättade om våldet för barnens förskolepersonal som en anmälan till socialtjänsten gjordes. Fadern är misstänkt för grov kvinnofridskränkning och anhållen i sin frånvaro då han lämnat landet. Barnen har berättat spontant om rädsla för fadern samt att de drömmer mardrömmar om honom. Det är därför inte till barnens bästa att föräldrarna har gemensam vårdnad eller att barnen umgås med honom. Vid ett umgänge med fadern finns också en risk att barnen röjer deras hemliga adress. Fadern hävdar på sin sida att det finns anledning att ifrågasätta mammans uppgifter. Bland annat härrör sig de allvarligaste anklagelserna till händelser som skulle hänt långt bak i tiden. Han menar även att den långa tid som gick innan modern anmälde det talar för att det inte förekom våld i deras relation. Det finns ingen grund för att överflytta vårdnaden till modern ensam och inte heller för att barnen inte ska ha rätt till umgänge med honom.

Tingsrätten inleder med att hänvisa till principen om barnets bästa samt de omständigheter som ska beaktas särskilt. Då domstolen anser moderns påstående styrkta anförtror de henne ensam vårdnad om barnen. Fadern yrkande om umgänge medges.

Hovrätten prövar enbart umgängesfrågan. Modern yrkar att något umgänge inte skulle förordnas och åberopar tre faktorer för sin talan. Dessa är dels att fadern har begått brott mot henne och barnen, dels de pågående stödinsatserna för barnen samt slutligen risken för att fadern skulle föra bort barnen. Fadern yrkar på umgänge varannan helg, samt sommar och storhelger. Som grund anför fadern att han inte misshandlat modern eller barnen och att de stödjande insatserna inte är hinder för umgänge. Han har dessutom vare sig möjlighet eller avsikt att föra bort barnen.

Även hovrätten inleder med att hänvisa till principen om barnets bästa. Risken för att barnen far illa måste väga tungt enligt domstolen. De bifaller därför moderns yrkande. De menar dock att målbilden måste vara att ett umgänge ska komma till stånd i framtiden.

6.2.4.1 Reflektion

Tingsrätten inleder med att konstatera att det i målet saknas förutsättningar för gemensam vårdnad då modern är rädd för fadern och de inte kan samarbeta. Modern anförtror ensam vårdnad då hon är den av parterna som yrkat på det och det inte finns skäl mot det. Domstolen gör därför inte en lämplighetsbedömning när det gäller fadern som vårdnadshavare. De finner dock att det våld han anklagats för får anses vara styrkt. Moderns uppgifter, både om våld och om barnens rädsla för fadern, vinner stöd i de utredningar som gjorts i målet. Uppgifterna om våld ges dock en mycket begränsad vikt i domslutet.

Tingsrätten avfärdar visserligen inte de uppgifter om våld som finns som samarbetssvårigheter men de prövar inte heller faderns lämplighet som

vårdnadshavare. Våldet ges därför inte en klart uttalad betydelse för målets utgång. Istället är det faktumet att fadern inte yrkade på ensam vårdnad som faller avgörandet.

Domstolen gör inte heller en lämplighetsbedömning av fadern när det gäller umgänget. De redovisar inte heller en riskbedömning för barnen. De nöjer sig istället med att konstatera att ett så begränsat umgänge som fadern yrkat på inte kan vara till skada för dem. Domen hade vunnit mycket på att en riskbedömning hade redovisats för att motivera denna slutsats.

Hovrätten gör en mycket fyllig och tydligt strukturerad riskbedömning när det gäller faderns våld mot barnen och modern. Domstolen klargör att de inte kan avgöra om fadern har begått de brott han anklagats för. De uttalar också att det inte är deras uppgift utan att de istället ska bedöma risken att barnen far illa. De hänvisar till ett flertal experter som uttalat sig kring barnen och dess behov. Dessa experter uttalar samfällt att barnen inte är redo för umgänge med fadern. Hovrätten väger också barnens behov av behandling för sitt trauma mot risken att rädslan förvärras genom att inte träffa fadern. De anser att ett mål för framtiden måste vara att ett umgänge ska komma till stånd men att detta med nödvändighet ska vänta till barnen löper mindre risk att fara illa. En av nämndemännen var skiljaktig och menade att det skulle vara till barnens bästa att ett umgänge kom till stånd redan i dagsläget. Han motiverar dock inte det avsteg detta skulle göra från all utredning i målet. I mina ögon är hovrättens dom ett utmärkt exempel på en välskrivna dom med en tydlig riskbedömning som följer de krav som ställs i lagstiftning och förarbeten. Det våld fadern anses ha utsatt barnen och modern för ges mycket stor vikt i domslutet.

6.2.5 Hovrätten för Västra Sverige T 4471-10

Parterna i målet har ett gemensamt barn som vid tingsrättens dom är fem år gammalt. Fadern yrkar i tingsrätten på ensam vårdnad. Han yrkar annars på umgänge med barnet. Modern bestrider yrkandet och yrkar även hon ensam vårdnad. Hon medger enbart umgänge under dagtid med kontaktperson. Fadern anför att modern är olämplig som vårdnadshavare då hon förhindrat umgänge mellan honom och barnet. Han menar att modern medvetet anklagar honom för sexuella övergrepp han inte begått för att hindra umgänget. Modern å sin sida menar att parterna har för djupa samarbetsproblem för att gemensam vårdnad ska vara lämplig. Hon medger inte mer än dagtidsumgänge på grund av risken att barnet utsätts för nya sexuella övergrepp.

Tingsrätten inleder med att fastslå att frågan om sexuella övergrepp har begåtts är central för fallet. De finner det styrkt att det finns en risk att barnet far illa hos fadern. Modern skulle därför anförtros ensam vårdnad. Barnet fick rätt till umgänge med fadern under dagtid varannan helg i närvaro av umgängesstöd.

I hovrätten yrkar fadern på ensam vårdnad om barnet och i andra hand på utvidgat umgänge var fjärde helg samt sommar och storhelger. Modern motsätter sig ändring. Hon medger dock att umgängesstödet efter en tid ska närvara enbart vid hämtning och lämning. Till stöd för sin talan anför fadern att han är lämpligare som vårdnadshavare. Modern är alltför kontrollerande för att det begränsade umgänget ska fungera. Modern anför att paret har samarbetssvårigheter. Hon medger enbart dagumgänge med tanke på de brottsmisstankar som finns mot fadern, samt att det i alla fall för barnet är verkligt att det utsatts för övergrepp. Barnet har flera gånger det senaste halvåret lämnat uppgifter som tyder på att hon utsatts för övergrepp.

Hovrätten inleder med att hänvisa till barnets bästa. Liksom tingsrätten anser hovrätten att frågan om sexuella övergrepp är central. Hovrätten anser dock att båda föräldrarna lämpliga som vårdnadshavare. Gemensam vårdnad är däremot utesluten med hänvisning till parternas samarbetssvårigheter. Modern anförtros därför ensam vårdnad. Barnet får rätt till umgänge i enlighet med faderns yrkande och hovrätten förordnar om umgängesstöd.

6.2.5.1 Reflektion

Barnet i målet har för personal på förskolan konkret beskrivit sexuella övergrepp som fadern skulle ha begått. Det finns också andra personer i barnets omgivning, vars trovärdighet domstolen inte ifrågasätter, som vittnar om liknande uttalanden. Personalen på förskolan gjorde en polisanmälan rörande sexuella övergrepp men förundersökningen har blivit nedlagd. Fadern och hans sambo framför alternativa förklaringar till uttalandena bland annat att barnets styvsyskon berättat om de sexuella övergrepp som det utsatts för. Tingsrätten är mycket tydlig med att deras uppgift inte är att avgöra om fadern begått sexuella övergrepp eller inte utan att utreda risken för att barnet far illa. Domstolen gör en mycket grundlig bedömning av barnets uttalanden. I denna bedömning talar domstolen även om möjligheten att modern anklagar fadern för att vinna vårdnadstvist. Domstolen kommer dock till slutsatsen att barnets uttalanden baseras på en verklig händelse. Även om inte händelsen kan bevisas finns det inget i utredningen som pekar på att den inte skulle ha inträffat. Händelsens art talar också mot att det skulle vara en engångsföreteelse, i likhet med vad som uttalats i förarbetena. Tingsrätten drar därför slutsatsen att barnet riskerar förnyade övergrepp vid umgänge med sin far. Dock ska barnets behov av en nära och god kontakt tillgodoseas och inget i målet talar för att barnet inte vill umgås med fadern. Domstolen förordnar därför umgänge dagtid.

I mina ögon är tingsrättens dom väl underbyggd och redovisad. Den följer också lagens intentioner. De övergrepp fadern anklagas för ges en mycket stor vikt i riskbedömningen. Just att tingsrätten bedömer att det kan finnas en risk trots att övergreppen inte kan bevisas i en brottmålsdom är i klar överensstämmelse med lagstiftningen och förarbetena.

Även hovrätten hänvisar att det finns ett lägre beviskrav i vårdnadsfall än i brottmål. De påpekar att det ändå måste finnas konkreta omständigheter

som talar för att en risk föreligger. Hovrätten menar att det finns delar av utredningen som talar mot att sådana omständigheter föreligger. Först och främst menar hovrätten att modern inte agerat för att inskränka umgänget omedelbart efter barnets uttalanden. Moderns förklaringar till detta lämnar hovrätten utan hänseende. För det andra menar de att utredningen i fallet inte visar att barnet har mått dåligt på ett sätt som tyder på sexuella övergrepp. För det tredje menar domstolen att de förklaringar som fadern och hans sambo har gett till dotterns uttalande skulle kunna vara de rätta förklaringarna. Slutligen menar domstolen att modern inte har tagit några initiativ till att barnet ska få psykologisk behandling. Sammantaget menar domstolen att omständigheterna i fallet inte är tillräckliga för att kunna dra slutsatsen att barnet utsatts för övergrepp. Det finns därför inget som gör fadern olämplig som vårdnadshavare.

I mina ögon drar hovrätten fel slutsatser. Bevisningen hade som sagt troligen inte räckt för en fällande dom i en brottmålsdom. Beviskraven ska dock vara lägre i vårdnadsmål, något båda domstolarna påpekar. Det ska inte heller visas att fadern har utsatt barnet för sexuella övergrepp utan enbart att det finns en risk att barnet kan fara illa. Hovrätten har rätt i att det kan finnas andra förklaringar till barnets uttalande än att hon faktiskt har utsatts för övergrepp. Uttalandet i sig utgör ändå en konkret omständighet som talar för att en risk finns. De omständigheterna som domstolen tar upp är inte tillräckliga för att utesluta en risk att barnet far illa. Hovrätten utser visserligen ett umgängesstöd för barnet men enbart under hämtning och lämning och inte på grund av risken att barnet kan fara illa av umgänget. Jag anser att domstolen inte har gett de påstådda övergreppen den vikt de borde ha givits.

6.2.6 Hovrätten för Övre Norrland T 71-11

Parterna i målet är ett före detta gift par med gemensam vårdnad om parets två barn. Barnen är vid tingsrättens dom sju respektive fem år. Paret har varit separerat i två år, under vilken tid modern har motsatt sig att barnen har någon form av umgänge med fadern.

Fadern yrkar i tingsrätten på umgänge med barnen en helg i månaden samt sommar och skollov. Modern bestrider faderns umgängesyrkande. Hon menar att det enda umgänge barnen borde ha är via telefon. Även detta skulle ske i närvaro av kontaktperson. För egen del yrkar hon på ensam vårdnad, vilket fadern bestrider. Som grund anför fadern att det är bäst för barnen med gemensam vårdnad samt att det yrkade umgänget kommer till stånd. Han nekar till att ha misshandlat eller hotat modern. Modern menar däremot att han misshandlat henne ett flertal gånger, senast för två år sedan. Det var en brutal misshandel inför barnen som blev mycket rädda. Socialtjänsten anordnade då ett skyddat boende för henne där hon levte med barnen sedan dess. Barnen har haft telefonkontakt med fadern men upplevde detta som jobbigt. Hon har hemlig adress vilket omöjliggör gemensam vårdnad. Hon är rädd att fadern ska döda henne eller försvinna med barnen.

Tingsrätten inleder med att hänvisa om barnets bästa, däribland risken för att barnet far illa. Därefter fastslår domstolen att det ingenting framkommit som tyder på att någon av föräldrarna är olämplig som vårdnadshavare eller umgängesförälder. Det är dock inte lämpligt med gemensam vårdnad med tanke på de samarbetsproblem som föreligger. Då barnen bott hos modern ska hon anförtros ensam vårdnad. Barnen ska ha rätt till umgänge med fadern dagtid en helg i månaden. Ett umgängesstöd ska utses som ska närvara vid umgängestillfällena.

I hovrätten yrkar modern på att umgänget med fadern skulle tas bort. Fadern bestrider ändringsyrkandet. Modern anför, i tillägg till det som framkom i tingsrätten, att hon varit tvungen att flytta då tingsrätten rörde hennes hemliga adress. Hon har nu återigen hemlig adress efter samråd med polis och socialtjänst. Vare sig polisen eller socialtjänsten anser att något umgänge ska komma till stånd. Modern åberopar också ett intyg från polisen om att ett umgänge mellan fadern och barnen äventyrar de säkerhetsåtgärder som vidtagits. Intyget säger också att en risk för nya brott föreligger vid umgänge. Fadern anför, som tillägg till sin tidigare talan, att de utredningar som finns kring hans kriminalitet inte är tillräckliga för att avskärma honom helt ifrån hans barn. Både farhågorna om bortförande av barnen och påståendena om våld och hot saknar verklighetsförankring.

Hovrätten hänvisar till principen om barnets bästa. De fastslår att domstolen måste vara försiktig, även om det inte med säkerhet kan sägas att umgänge med fadern skulle vara oförenligt med barnens bästa. Framför allt är intyget ifrån polisen skäl till försiktighet. Hovrätten avslår därför faderns vårdnadsyrkande och upphäver barnens rätt till umgänge med fadern.

6.2.6.1 Reflektion

Tingsrätten inleder visserligen med att hänvisa till principen om barnets bästa och därmed risken att barnen far illa. Efter detta fastslår domstolen att ingenting framkommit som talar för att någon av föräldrarna brustit i omsorgen om barnen. Moderns påståenden om faderns tidigare våldsamheter berörs inte alls. Domstolen nämner moderns farhågor om förnyad våldsamhet och ett bortförande av barnen men anser att inget framkommit som talar för detta. Domstolen skriver att "*[n]ågon annan och mera konkret risk att barnen skulle fara illa tillsammans med [fadern] har inte framförts*"¹⁰⁷. Det är alltså tydligt att domstolen inte anser att det våld som påstås skett tidigare skulle utgöra en risk för barnen att fara illa. Inte heller det faktum att modern har fått ett skyddat boende utgör enligt tingsrätten en konkret omständighet som talar för att risken föreligger. Detta trots att misshandel av en familjemedlem enligt både lag och förarbeten utgör en risk för barnen att fara illa. Även domstolen själv påpekar detta i sin inledning av domskälen. Tingsrätten anförtror visserligen vårdnaden om barnen till modern ensam. Detta baseras dock inte på det våld som påstås ha skett eller kan komma att ske utan på parets bristande samarbetsförmåga. Anledningen att det blev modern och inte fadern som anförtroddes ensam

---

¹⁰⁷ HovR T 71-11, tingsrättens domskäl

vårdnad är att barnen bott med modern under en längre tid. Våldet från fadern får alltså en mycket begränsad betydelse, om någon alls, för utgången i målet.

När det gäller umgänge med fadern menar domstolen att moderns och barnens skyddade boende inte utgör hinder för detta. Detta eftersom fadern påstår att han redan vet var modern bor. På detta sätt bekräftar tingsrätten också för fadern att han har rätt i sitt antagande kring moderns vistelseort vilket är mycket anmärkningsvärt.

Hovrätten hade enbart att ta ställning till faderns lämplighet som umgängesförälder. Domstolen presenterar inte någon direkt riskbedömning på egen hand men kommer till slutsatsen att det inte är uteslutet att det kan vara till barnens bästa att umgås med fadern. Dock lägger domstolen mycket stor vikt vid det polisintyg som modern presenterar och menar att detta är skäl till försiktighet. Därför förordnar den inte om umgänge. Vad gäller hovrättens dom anser jag att även den hade vunnit på att presentera en tydligare riskbedömning. Inte heller verkar det vara våldet i sig som ges störst vikt i beslutet utan risken att det hemliga boendet röjs. Intyget tar visserligen upp risk för förnyat våld om inte skyddsåtgärder vidtas men fokuserar på risken att barnen röjer det hemliga boendet. Domslutet följer ändå lagstiftarens intentioner. Domstolen tar inte enbart hänsyn till risken att barnen skulle kunna drabbas av våld eller övergrepp utan även att modern gör det, samt risken att barnen kan röja deras skyddade boende.

6.2.7 Hovrätten över Skåne och Blekinge T 305-11

Parterna i målet har fem gemensamma barn. Tvisten i domstol gäller dock enbart två av barnen, 9 och 13 år gamla. Föräldrarna har varit skilda sedan 2003. Genom ett avtal 2004 har de gemensam vårdnad om barnen som skulle ha sitt boende hos fadern. Föräldrarna bor mycket långt ifrån varandra sedan modern flyttat med sin nuvarande sambo.

Modern yrkar främst på ensam vårdnad vilket fadern bestrider. Han medger umgänge i något mindre utsträckning än modern yrkat. Fadern yrkar också på ensam vårdnad i första hand. Han yrkar annars på umgänge i samma utsträckning som han medger för modern. Modern bestrider vårdnadsyrkandet men medger umgänge. Hon anför att fadern tagit till handgripligheter i samband med separationen samt att han trakasserat henne under en längre tid. Avtalet 2004 gick hon med på för att slippa fortsatta trakasserier. Efter ett umgängestillfälle under 2009 fick barnen stanna kvar hos henne då de önskade det. En av anledningarna till att de önskade det var att fadern slog dem hemma. Han är dessutom kriminellt belastad och står åtalad för häleri och våldsbrott; vid en fällande dom väntar fängelsestraff. Modern menar att barnen vill flytta till henne och att det vore till deras bästa. Fadern å sin sida menar att han inte har vare sig misshandlat eller trakasserat modern. Barnen har ett socialt skyddsnät i hans familj även om han skulle dömas till fängelse. Modern har tidigare olovligen kvarhållit

barnen efter ett umgängestillfälle. Detta, tillsammans med hennes negativa inställning till honom, talar för att modern inte kommer att verka för en nära och god kontakt mellan honom och barnen. Han medger att barnen vill bo hos modern men anser att de inte förstår konsekvenserna av en så lång flytt.

Tingsrätten konstaterar att faderns lämplighet som vårdnadshavare kan ifrågasättas med tanke på hans brottslighet. Dock anser de att det sociala skyddsnätet runt barnen är tillräckligt för att de inte ska riskera att fara illa. Moderns negativa inställning till fadern påverkar bedömningen av hennes lämplighet. Domstolen förordnar om fortsatt gemensam vårdnad samt att barnen får umgänge under sommaren och storhelger.

I hovrätten framför både modern och fadern samma yrkanden och grunder som i tingsrätten. Vid huvudförhandlingen i hovrätten träffar parterna en överenskommelse om fortsatt gemensam vårdnad samt att barnen ska flytta till modern. Domstolen dömer i enlighet med föräldrarnas överenskommelse.

6.2.7.1 Reflektion

Tingsrätten berör inte de uppgifter modern lämnar om att fadern ska ha misshandlat henne. Istället är det i huvudsak faderns övriga kriminalitet som diskuteras. Då ett fängelsestraff väntar vid fällande dom skapar det en otrygghet för barnen. Domstolen konstaterar att det finns ett gott socialt nätverk runt barnen i form av faderns familj. Tingsrätten uttalar att det är faderns frus ansvar att ta hand om barnen om han under en tid är oförmögen att göra det. Detta uttalande stämmer inte överens med lagstiftningen, Istället ska, om en förälder är förhindrad att utöva vårdnaden, vårdnaden överflyttas till den andre föräldern.¹⁰⁸

Det finns i fallet två vårdnadsutredningar, från föräldrarnas respektive hemkommuner. Det som gör fallet problematiskt är att de båda utredningarna kommer till olika slutsatser. Domstolen måste därför med nödvändighet gå mot slutsatserna i en av dem. Vårdnadsutredningen som gjorts i faderns kommun genomfördes utan vetskap om faderns kriminalitet. Värt att notera är att socialsekreteraren uttalar att kriminalitet inte behöver påverka föräldraförmågan. En sådan påverkan kräver att barnen dras in i brottsligheten eller påverkas på annat sätt. Det står klart i målet att i alla fall två av faderns barn är indragna i kriminalitet, om än inte de barn tvisten gäller. Domstolen väljer ändå att anse fadern som lämplig vårdnadshavare. Enligt domstolen är parternas konflikt inte så svår att den motiverar ensam vårdnad trots bristande kommunikation. De förordnar därför om fortsatt gemensam vårdnad men att barnen ska ha kvar sitt boende hos fadern. När det gäller barnens vilja att flytta till modern påpekar tingsrätten att barnen enbart bott där på sommaren och inte fullt ut kan förstå konsekvenserna av en flytt. Moderns negativa inställning till fadern talar, enligt tingsrätten för att hon inte kommer att verka för en nära och god kontakt mellan honom och barnen. Modern är däremot lämplig som umgängesförälder och

---

¹⁰⁸ FB 6 kap. 8a § st. 2

umgänget ska enbart begränsas av praktiska skäl samt de kostnader det medför.

Hovrätten redovisar i sin dom inte någon form av risk- eller lämplighetsbedömning. De fastslår enbart att det föräldrarna har kommit överens om ska anses vara till barnets bästa. Att inte redovisa någon bedömning är i mina ögon en brist i domen. Slutsatsen att det föräldrarna kommer överens om är till barnets bästa är med största sannolikhet sann i de flesta fall. Föräldrarnas överenskommelse innebär dock inte per automatik att barnets bästa blir uppfyllt. I det här fallet känns risken att överenskommelsen inte är förenlig med barnets bästa större än normalt. Detta då modern menar att föräldrarna mer än en gång varit överens men hon fått ändra sig på grund av påtryckningar och trakasserier. Domstolen har därför förhoppningsvis genomfört en riskbedömning, trots att föräldrarna är överens. Om en riskbedömning har gjorts så har denna legat till grund för domstolens beslut och borde redovisas i domen.

6.2.8 Göta Hovrätt T 569-11

Parterna i målet har två gemensamma barn vilka de har gemensam vårdnad om. Modern yrkar i tingsrätten på ensam vårdnad. Fadern bestrider yrkandet. Han yrkar för egen del att vårdnaden skulle fortsätta vara gemensam. I andra hand yrkade han på umgänge med barnen varannan helg samt storhelger och lov. I domen framgår inte vad parterna har för grund för sin talan. Dock framgår att modern uppgett att fadern använt våld mot henne.

Tingsrätten skriver att det har förekommit uppgifter om våld mot modern från faderns sida. Det påstådda våldet har dock skett innan parternas separation och ska därför inte tas med i tingsrättens bedömning. Utöver det konstaterar tingsrätten att parterna inte kan anses ha samarbetssvårigheter. Domstolen inhämtar inte heller någon vårdnadsutredning i målet. Tingsrätten förordnar fortsatt gemensam vårdnad och att barnen ska bo hos modern. De ska också ha rätt till umgänge i enlighet med faderns yrkande under förutsättning att han skaffar bostad nära barnen.

Modern yrkar i hovrätten på ensam vårdnad om barnen samt att umgänget under sommaren ska inskränkas till två veckor. Fadern bestrider ändringsyrkandet. Som grund för sin talan åberopar modern att fadern sedan tingsrättens dom ett flertal gånger kommit hem till henne och tagit sin in i bostaden mot hennes vilja. Han har dessutom slagit båda barnen. Fadern å sin sida menar att han vare sig har trängt sig in i moderns lägenhet eller slagit barnen och att han numera har bostad i närheten. Hovrätten ser ingen anledning att frånga den bedömning tingsrätten gjort och fastställer därför domen i allt väsentligt.

6.2.8.1 Reflektion

Domstolen menar att moderns uppgifter om våld inte ska beaktas då de härrör sig till händelser som skulle ägt rum innan separationen. Visserligen

ska uppgifter om våld bedömas med tanke på vilken tid som förflutit sedan det påstådda. Att uppgifterna inte alls ska vägas in finns det dock inget stöd för. Då det inte i domen framgår vad det är för uppgifter modern angett är det svårt att uttala sig om hur de skulle ha påverkat bedömningen.

Domstolen bedömer inte att parterna har samarbetssvårigheter som skulle motivera en ensam vårdnad. De har visserligen ingen kommunikation, inte heller om barnen. Vid det tillfälle modern har behövt faderns medverkan i en fråga kring barnen löstes det dock utan problem. Det finns därför inget hinder för att den gemensamma vårdnaden ska bestå.

Moderns uppgifter om våld vägs inte heller in i umgängesfrågan. Istället berörs enbart det behov domstolen ser av kontakt mellan barnen och fadern. Värt att notera är att domstolen talar om ett "*sedvanligt umgänge*"¹⁰⁹. Detta trots att umgänge inte ska vara schabloniserat utan avgöras utifrån omständigheterna i varje enskilt fall.

Hovrätten redovisar inte på något sätt en risk- eller lämplighetsbedömning. De skriver enbart att de inte funnit någon orsak att frångå tingsrättens bedömning. Med tanke på att modern påstår att fadern sedan tingsrättens dom ett flertal gånger trängt in i moderns lägenhet och dessutom bestraffat sina barn fysiskt är detta anmärkningsvärt. Modern uppger också att hon ett flertal gånger tillkallat polis. Påståendena om intrång torde härmed kunna styrkas eller avvisas vilket gör avsaknaden av motivering än mer märklig. Modern uppgav redan i tingsrätten att fadern brukat våld och detta sägs ha upprepats efter tingsrättens dom. Det tyder på att det är ett beteende hos fadern som inte kommer att upphöra. Både barnen och modern löper därför en risk att utsättas för våld eller andra övergrepp. Detta borde ha tagits upp i hovrättens dom. Risken att barnen far illa på grund av övergrepp ges allt för liten vikt i sammanhanget.

6.2.9 Hovrätten över Skåne och Blekinge T 1020-11

Parterna i målet är ett före detta gift par med två barn. De har gemensam vårdnad och barnen har sedan två år bott växelvis hos båda föräldrarna. Tingsrätten har lämnat ett interimistiskt beslut om gemensam vårdnad, att barnen skulle bo hos modern och ha umgänge med fadern varannan helg.

Modern yrkar i tingsrätten på ensam vårdnad. Fadern bestrider yrkandena. Han yrkar på fortsatt gemensam vårdnad i första hand. Han yrkar annars på umgänge för barnen onsdag-måndag varannan vecka samt under skollov och storhelger. Modern medger umgänge fredag-måndag varannan vecka samt jullov och en period under sommaren. Till stöd för sin talan anför modern att det är till barnens bästa att hon får ensam vårdnad. Fadern har misshandlat och trakasserat henne samt slagit parets yngsta barn. Fadern blev anhållen för detta. Han är också dömd för ofredande riktat mot modern.

---

¹⁰⁹ HovR T 569-11, tingsrättens domskäl

Socialnämnden har inlett en undersökning om barnens förhållande hos fadern, bland annat på grund av misshandeln av det yngsta barnet. Socialnämnden har konstaterat att barnen påverkats av konflikten mellan föräldrarna. Barnens oro har dock minskat under tiden de bott hos henne. Fadern nekar till alla anklagelser om misshandel, både av modern och av barnen. Det är främst modern som har utsatt honom för förolämpningar och försökt tränga in i hans bostad. Han har hotat ett av barnen med mild fysiskt våld men aldrig gjort verklighet av det. Däremot är moderns nya man våldsamt mot barnen.

Tingsrätten inleder med att hänvisa till principen om barnens bästa. Med hänvisning till parternas konflikt förordnar de om ensam vårdnad för modern. Barnen ska ha rätt till umgänge varannan helg samt på sommaren och skollov.

I hovrätten framför parterna samma yrkanden som i tingsrätten och båda parterna bestrider varandras ändringsyrkanden. I huvudsak anför de också samma grunder som tidigare. Modern tillägger dock att ett av barnen berättat att fadern fysiskt bestraffat det genom att trycka ner det i golvet. Hovrätten finner att modern är lämpligare som vårdnadshavare än fadern och fastställer tingsrättens yrkande i vårdnadsfrågan. Med hänvisning till bristen på kommunikation mellan parterna förordnar hovrätten om en inskränkning i sommarumgänget. I övrigt fastställs tingsrättens dom även i denna del.

6.2.9.1 Reflektion

Tingsrätten skriver att det får anses klarlagt att våld har förekommit. Det större problemet enligt tingsrätten är dock föräldrars brist på samarbete. Tingsrätten går inte så pass långt att de bedömer fadern som olämplig vårdnadshavare. Detta trots det våld tingsrätten anser det klarlagt att han gjort sig skyldig till och att han helt öppet pratar mycket illa om modern. Domstolen skriver inte mer om de uppgifter om våld som har framförts i målet. De redovisar inte heller någon verklig riskbedömning. Även om fadern inte anses vara olämplig bedömer tingsrätten att modern är lämpligare. Barnen verkar också må bättre när de är hos henne. Då gemensam vårdnad är utesluten i fallet anförtros hos därför ensam vårdnad.

Inte heller i umgängesfrågan presenteras en riskbedömning. Då det förekommit uppgifter om våld gentemot både modern och ett av barnen är detta anmärkningsvärt. Då domstolen förordnar om umgänge gör de uppenbarligen bedömningen att barnen inte riskerar att fara illa. Denna bedömning motiveras inte alls vilket den borde gjort om den ligger till grund för beslutet. I vårdnadsfrågan lägger domstolen en mycket större vikt vid barnens behov av kontakt med båda föräldrarna än vid risken för dem att fara illa.

Hovrätten nämner i sin bedömning inte alls de påståenden om våld som framförts i tingsrätten. Inte heller det, visserligen tveksamma, påstående om våld som framförs i hovrätten berörs. I den bedömning domstolen gör tas enbart parternas oförmåga att samarbeta upp. Då det förekommer nya

uppgifter om våld skulle detta tyda på att faderns våldsamma beteende inte har förändrats. Detta skulle vara en konkret omständighet som talar för att en risk att fara illa föreligger för barnen. Att hovrätten då inte alls motiverar sitt ställningstagande är återigen anmärkningsvärt.

6.2.10 Svea Hovrätt T 1804-11

Parterna i målet är ett före detta gift par med två gemensamma barn, tolv och tio år. Föräldrarna har gemensam vårdnad om barnen. I april 2009 ansökte paret om äktenskapsskillnad och sedan dess har ett komplicerat mål pågått dem emellan, bland annat på grund av ekonomiska frågor. Ett flertal polisanmälningar om att fadern, en faster samt farfaderns sida gjort sig skyldig till misshandel har förekommit. Anmälningarna har gällt misshandel av både modern och barnen. De flesta anmälningarna har lagts ned men fadern står åtalad i två fall, ett om misshandel av modern och ett av misshandel av det yngsta barnet.

Modern yrkar i tingsrätten att hon ska anförtros ensam vårdnad. Fadern bestrider yrkandet och anser att vårdnaden ska vara fortsatt gemensam. Han yrkar också på umgänge varannan helg, samt under lov och sommaren. Modern bestrider umgängesykandet och anser att domstolen inte alls ska förordna om något umgänge. Modern menar att konflikten mellan parterna är så djup och svår att det är omöjligt att samarbeta. Konflikten påverkar barnen och har även medfört problem när det gäller kontakter med myndigheter. Problemen kan förväntas fortsätta. Barnen vill inte längre träffa sin far. De är rädda för honom efter de brott han begått mot modern och det yngsta barnet. Ett umgänge kan vara önskvärt i framtiden, men barnen måste bli trygga först. Eftersom det inte går att förutsäga hur lång tid det kommer att ta bör domstolen inte förordna om något umgänge. Hon har hela tiden försökt påverka barnen och få dem att se umgänget som någonting positivt. Fadern anför att det bästa för barnen är att ha tillgång till båda sina föräldrar. Därför ska den gemensamma vårdnaden bestå. Han medger att det har förekommit konflikter mellan föräldrarna men inte i den omfattning som modern påstår. Konflikterna har sitt ursprung i ekonomiska frågor så som bodelning och underhåll. Dessa är nu utredda. Han vill att samarbetet ska bli ännu bättre och han är beredd att fortsätta i den familjeterapi de har påbörjat. Barnen är trygga med honom och det finns ingen grund vare sig för att förordna ensam vårdnad eller för att inte förordna om umgänge för barnen. Barnens negativa inställning till honom kommer ifrån modern.

Tingsrätten hänvisar till principen om barnets bästa. De anser att fadern är lämplig som vårdnadshavare. Domstolen anser inte heller att parternas samarbetssvårigheter är av en dignitet som motiverar ensam vårdnad. De förordnar därför fortsatt gemensam vårdnad. Domstolen påpekar att fadern yrkat på ett ganska begränsat umgänge. Då han även uttryckt att umgänget kommer att ske på barnens villkor anser det inte att det kommer att vara till skada för barnen. Domstolen medger därför faderns umgängesykande. Med

tanke på det begränsade umgänget ser domstolen inte heller att det finns skäl att förordna om ett umgängesstöd.

I hovrätten framför modern samma yrkande som i tingsrätten. Fadern motsätter sig ändring. Som utökad grund anför modern att barnen fortfarande känner sig otrygga och rädda för fadern och inte vill umgås med honom. De kontakter barnen och fadern haft har inte varit lyckade. För att barnen på sikt ska kunna bygga en normal relation med sin far behöver de lugn och ro. Det är därför till barnens bästa att inte förordna om något umgänge i dagsläget. Fadern anför att situationen har förbättrats sedan tingsrättens dom men inget umgänge har ägt rum. Åtalet om misshandel har ogillats. I brottmålsutredningen framkom att barnen inte är rädda för honom. Även hovrätten inleder med att hänvisa till principen om barnens bästa. De menar att moderns påstående om faderns våld mot henne och barnen inte vinner stöd i utredningen. Påståendena lämnas därför utan avseende. Fadern anses inte heller vara olämplig av någon annan anledning. Paret har inte heller samarbetssvårigheter som motiverar ensam vårdnad. Hovrätten fastställer tingsrättens dom i sin helhet.

6.2.10.1 Reflektion

Den första fråga tingsrätten tar ställning till är faderns lämplighet som vårdnadshavare. Tingsrätten konstaterar att det våld mot modern som fadern gjort sig skyldig till inträffade i samband med äktenskapsskillnad, separation samt konflikter om ekonomin. Då de ekonomiska frågorna nu är utredda bedömer tingsrätten att risken för förnyat våld mellan föräldrarna är mycket liten. Våldet mot barnet menar domstolen inträffade i samband med ett umgängestillfälle som gick överstyr. Fadern har efter detta visat att han kan behålla lugnet även när barnen betar sig illa. Domstolen drar därför slutsatsen att risken för förnyat våld mot barnet är så liten att den inte ska påverka bedömningen av lämplighet. Det har inte heller framkommit någonting annat som gör fadern olämplig som vårdnadshavare.

När det gäller parternas samarbetssvårigheter konstaterar domstolen att konflikten dem emellan försvårar för dem att utöva en gemensam vårdnad. Dock har flera av de stora konflikterna mellan föräldrarna nått en lösning. Detta, i kombination med att båda föräldrarna visar att de vill barnets bästa, talar enligt tingsrätten för att en gemensam vårdnad skulle vara till barnens bästa.

När det kommer till frågan om umgänge mellan barnen och deras far menar domstolen att fadern har yrkat på ett ganska begränsat umgänge. Barnen har uttryckt en tydlig ovilja att träffa sin far, en vilja domstolen menar måste ses i sitt sammanhang. Barnen har blivit indragna i konflikten vilket lett till en situation där de känt sig tvungna att välja mellan föräldrarna. Även om modern inte aktivt påverkat barnen har de blivit påverkade av hennes sorg och upprördhet efter skilsmässan och oviljan att träffa fadern kan böttna i solidaritet mot modern. Barnpsykiatrin har uttryckt att barnen löper en risk i sin känslomässiga utveckling om de fortsätter ha en totalt negativ bild av sin far. Då fadern uttryckt att han inte vill påtvinga barnen ett umgänge mot

deras vilja samt att båda föräldrarna uttalat att de kommer fortsätta söka hjälp för relationsproblemen anser domstolen att det är till barnens bästa att ett umgänge fastställs. De medger därför faderns yrkande om umgänge. Då yrkandet om umgänge är så pass begränsat anser domstolen inte att något umgängesstöd behöver utses.

Tingsrätten för ett fylligt resonemang kring risken att barnen ska fara illa. De resonerar tydligt kring risken för förnyat våld och drar utifrån detta logiska slutsatser. Risken för förnyat våld får en stor vikt vid bedömningen av faderns lämplighet som både vårdnadshavare och umgängesförälder. Domen redovisar också tydligt de tankegångar och fakta som legat till grund för bedömningen.

Hovrätten menar att moderns uppgifter om våld inte kan anses som styrkta. Denna slutsats motiveras inte på något sätt i domskälen. Detta är anmärkningsvärt, framför allt eftersom hovrättens slutsats inte överensstämmer med tingsrättens. Våldet lämnar alltså helt utan avseende och får ingen vikt alls i den bedömning som görs.

När det gäller samarbetsvårigheterna mellan parterna instämmer hovrätten i den bedömning tingsrätten gör. Konflikten mellan parterna är visserligen djup men oddsen för förbättring är god och de kan redan nu samarbeta i typiska vårdnadsfrågor. Även om de haft olika utgångspunkter har de kunnat enas i samförstånd exempelvis kring barnens skolgång. När det gäller barnens vilja drar hovrätten slutsatsen att den är starkt påverkad av den negativa inställning modern har till fadern. För att inte fadern helt ska avskärmats ur barnens liv förordnas om gemensam vårdnad. Med hänvisning till resonemanget kring barnens vilja anser hovrätten att deras vilja inte heller får ha avgörande betydelse i umgängesfrågan. Hovrätten ser att det finns förutsättningar för att ett umgänge med fadern ska kunna fungera. Barnen har haft viss kontakt med sin far och är numera mer nyanserade kring skilsmässan. Eftersom något umgänge inte kommit till stånd sedan tingsrättens dom och det därmed förflutit ytterligare en tid då barnen inte träffat sin far menar hovrätten att det är viktigt att umgänget kommer igång så fort som möjligt.

6.2.11 Göteborgs Hovrätt T 2860-11

Parterna i målet är ett före detta sambopar med ett barn på fem år. Fadern har inte träffat barnet på två år eftersom modern flyttat med barnet till skyddat boende. Fadern har misstänkts för grov kvinnofridskränkning och det har meddelats besöksförbud. Utredningen blev nedlagd och då upphävdes även besöksförbudet. I en tidigare vårdnadstvist mellan parterna anförtrödde hovrätten modern ensam vårdnad.

I tingsrätten yrkar fadern i första hand på ensam vårdnad, i andra hand att barnet ska anförtröas åt en särskilt förordnad vårdnadshavare. I tredje hand yrkar han på umgänge varannan helg. Modern bestrider faderns yrkande och yrkar för egen del på ensam vårdnad om barnet. Som grund för sin talan

anför fadern att han tidigare varit kriminell men att det var tio år sedan han dömdes för brott, bortsett från en dom två år tidigare. Han gjorde sig då, i samband med moderns flytt, skyldig till hot mot tjänsteman. Det fanns dock ursäktande omständigheter. Utredningen om grov kvinnofridskränkning är nedlagd. Det är till barnets bästa att han anförtros ensam vårdnad då modern har varit psykiskt sjuk och missbrukat narkotika. Modern å sin sida anför att fadern redan tidigt i deras förhållande uppvisat ett aggressivt beteende. Han har bland annat, i frustration över att barnet grät, kastat undan barnet i en soffa. Hon har inte vågat säga ifrån då han varit hotfull och våldsam. Han har, inför ögonen på barnet, misshandlat henne med slag och sparkar, hotat henne med kniv samt slagit sönder inredningen. Barnet känner en rädsla inför sin far. När modern efter separationen träffade en annan man blev fadern mycket kontrollerande och har hotat att skjuta moderns nya partner. Modern flyttade till ett jourhem med barnet. Fadern eftersökte då henne ett flertal gånger och därför fick hon skyddade personuppgifter. Barnet har bland annat autism och behöver lugn och ro, rutiner och förutsägbarhet. Hon har inte varit narkotikamissbrukare och är inte heller psykiskt sjuk.

Tingsrätten inleder med att hänvisa till principen om barnets bästa. Domstolen fastslår att det saknas förutsättningar för gemensam vårdnad på grund av samarbetsvårigheter. Modern anses inte vara olämplig som vårdnadshavare. Inte heller fadern anses som olämplig som umgängesförälder eller vårdnadshavare. I frågan om umgänget ser domstolen inte att något hinder föreligger. Domstolen anförtror modern ensam vårdnad och förordnar om umgänge med umgängesstöd.

I hovrätten yrkar modern på att umgängesrätten ska undanröjas, något fadern motsätter sig. Av domen framgår inte att parterna skulle ha framfört någonting av vikt utöver det som framkommit i tingsrätten. Hovrätten fastställer tingsrättens dom i allt väsentligt.

6.2.11.1 Reflektion

Tingsrätten tar ställning till både moderns och faderns lämplighet som vårdnadshavare. När det gällde fadern ansåg domstolen att moderns uppgifter om hans aggressivitet och våldsamhet var styrkta. Uppgifterna fick bland annat stöd av det faktum att socialtjänsten anordnade ett skyddat boende för henne. Dock har vittnen uttalat att de aldrig sett fadern uppträda olämpligt mot barnet. Enligt vittnet umgicks barnet gärna med sin far och blev ledsen när umgängestiden var slut. Domstolen drar därför slutsatsen att barnet inte farit illa av det våld fadern utövat. Dessutom lade domstolen vikt vid att de förundersökningar som inletts angående grov kvinnofridskränkning blivit nedlagda och att besöksförbudet upphävts. Faderns tidigare kriminalitet läggs honom inte heller till last; domstolen poängterar att domstolen i det senaste brottmålet klart sagt att det fanns förmildrande omständigheter.

Moderns lämplighet ifrågasätts inte heller då fadern inte kunnat styrka att hon aktivt missbrakar droger eller att hon lider av psykisk sjukdom. Då båda föräldrarna ansågs som lämpliga vårdnadshavare fick domstolen utgå från andra omständigheter när de valde vem som skulle anförtros vårdnaden. Då domstolen inte fann att modern hade något fog för att förvägra barnet

umgänge med fadern ansåg de att detta i sig kunde vara skäl nog att flytta över vårdsnaden från modern till fadern. Dock bedömde domstolen att det, med hänvisning till kontinuitetsprincipen skulle vara till barnets bästa att bo kvar hos modern och anförtrorde henne vårdsnaden.

Fadern anses inte heller vara olämplig som umgängesförälder av samma skäl som ovan. Barnets autism utgör inte heller hinder för umgänge. Istället leder det till högre krav på modern att förbereda barnet för umgänget. Inte heller det faktum att modern har skyddade personuppgifter utgör hinder för umgänge. Fadern har nämligen inte försökt ta reda på moderns vistelseort. Detta trots att socialnämnden i sitt yttrande tydligt påpekar att ett umgänge utgör stor risk för att barnets och moderns skyddade uppgifter röjs. Nämnden lämnade därför förslaget att inget umgänge skulle förordnas. De anser inte heller det möjligt att utse umgängesstöd i detta fall. Domstolen påpekade att socialnämndens uppgift inte var att avgöra om umgängesstöd var lämpligt eller ej, utan enbart om det var praktiskt möjligt. De valde därför att helt bortse från socialnämndens farhågor.

Hovrätten håller med tingsrätten om att barnets särskilda behov inte utgjorde hinder för umgänge och att fadern inte heller är att se som olämplig som umgängesförälder. Dessa ställningstaganden motiveras inte på något sätt i domskälen vilket de borde.

När det gäller moderns skyddade personuppgifter krävs enligt polisen mycket allvarliga skäl för att få sådana. Modern har skyddade personuppgifter på grund av fadern. Polisen kunde dock inte redogöra närmare för varför modern fått skyddade personuppgifter då detta är sekretessbelagt. Det kan dock vara så att det skedde i samband med utredningen om grov kvinnofridskränkning. Utifrån detta anser domstolen att det inte kan visas att uppgifterna riskerar att röjas på grund av umgänge. De ska därför inte vara ett hinder för umgänge mellan fadern och barnet.

Tingsrätten väljer i sin bedömning att bortse från att fadern utreddes för grov kvinnofridskränkning. Även om fadern inte blev dömd för detta ska domstolen fortfarande beakta det i sin bedömning. De väljer att inte göra det trots att de finner moderns uppgifter om våld styrka. Att barnet inte löper risk att fara illa med fadern motiverar domstolen med vittnesuppgifter om hur fadern och barnet interagerade i sällskap med andra. Enligt mig finns det i det här fallet mer som talar för att barnet riskerar att fara illa än mot. Jag tycker också att domstolen lägger för liten vikt vid det våld fadern anklagats för. Grov kvinnofridskränkning är ett brott som bland annat är ägnat att utöva makt över offret. Det gör beteendet svårföränderligt och risken för förnyade övergrepp är stor. Att socialnämnden tydligt uttalar farhågor för nya övergrepp är också en konkret omständighet som talar för att en risk att barnet ska fara illa föreligger. Att domstolen helt väljer att bortse från detta är anmärkningsvärt.

Jag ser det också som anmärkningsvärt att inte heller hovrätten lägger större vikt vid det våld fadern misstänks för. När domstolen dessutom saknar

klarhet i varför modern har skyddade personuppgifter, utöver att det beror på fadern, anser jag det mycket märkligt att de inte anses utgöra hinder för umgänge. Domstolen anser att det borde visats av modern att uppgifterna riskerade att röjas. Detta trots att socialnämnden uttalar klara farhågor för just detta och därmed inte rekommenderar umgänge. Moderns skyddade personuppgifter, socialnämndens rekommendation samt typen av brott från faderns sida är alla markörer för en ökad risk för barnet att fara illa. Domstolen skulle därför behöva förtydliga sina resonemang markant.

6.2.12 Svea Hovrätt T 3996-11

Parterna i målet är ett före detta sambopar som har ett gemensamt barn på sex år. De har gemensam vårdnad om barnet som bor växelvis hos båda föräldrarna. Dess folkbokföring är hos fadern. Fadern yrkade 2009 på ensam vårdnad och sedan dess har parterna tvistat om vårdnad och boende. De är däremot överens om att barnet ska ha rätt till umgänge med den förälder det inte bor med.

Både modern och fadern yrkar i första hand på ensam vårdnad och i andra hand att barnet ska vara bosatt hos dem. I tredje hand har fadern yrkat på växelvis boende. Modern yrkar i tredje hand på umgänge varannan helg och utöver det under lov och sommaren. Modern bestrider faderns yrkande om växelvis boende och medger fadern samma umgänge som hon yrkat för egen del. Fadern medger moderns umgängesyckande. Som grund anför fadern att det är till barnets bästa att han får ensam vårdnad. Detta dels för att parterna har grava samarbetssvårigheter och dels för att modern brustit i sitt föräldraansvar. Hon har bland annat brukat våld mot barnet och dess syskon. Dessutom har modern blivit vräkt från den försökslägenhet socialnämnden ordnat för henne. Modern har felaktigt anmält honom för misshandel. Modern å sin sida menar att det är till barnets bästa att hon anförtros ensam vårdnad. Detta på grund av samarbetssvårigheter. Hon är också den som bäst kan tillgodose barnets behov av trygghet och känslomässig stabilitet. Fadern är kontrollerande och dominant och har uttryckt sig negativt om modern inför barnet. Hon har anmält fadern för misshandel. Åtalet ledde till rättegång men ogillades. Hon har aldrig brukat våld mot något av sina barn. Socialnämnden har i vårdnadsutredningen föreslagit henne som ensam vårdnadshavare, bland annat på grund av den goda relation hon har till barnet.

Tingsrätten konstaterar att paret har mycket djupa samarbetssvårigheter och att de inte kan kommunicera med varandra. Förutsättningarna för gemensam vårdnad är alltså mycket dåliga. Domstolen anser att båda föräldrarna är lämpliga som vårdnadshavare. Då fadern är den som bäst kan tillgodose barnets behov av en stabil tillvaro beslutar tingsrätten att anförtro vårdnaden åt honom ensam. Eftersom fadern har medgett moderns umgängesyckande bifaller också tingsrätten det. Två av nämndemännen var skiljaktiga och ansåg att vårdnaden istället borde ha anförtrots åt modern ensam.

Modern yrkar även i hovrätten på ensam vårdnad. Fadern bestrider ändringsyrkandet. Det framgår inte av domen vad de grundar sin talan på. Även hovrätten konstaterar att det saknar förutsättningar för gemensam vårdnad. Hovrätten fastställer tingsrättens dom i alla väsentliga delar.

6.2.12.1 Reflektion

Föräldrarna har enligt tingsrätten en mycket tydlig konflikt som hindrar dem från att samarbeta. Bristen på samarbete har bland annat lett till att barnet inte längre har någon förskoleplats då ingen av föräldrarna betalade räkningen. Föräldrarna kan inte heller enas om barnets medicinska vård, de tvistar om huruvida barnet ska vaccineras eller inte. Detta riskerar att leda till att barnet blir lidande och den gemensamma vårdnaden ska därför upplösas.

Den vårdnadsutredning som genomförts pekar på brister hos båda föräldrarna. Både modern och fadern har visat ett ointresse av att medverka till vårdnadsutredningen och utredarna uttrycker farhågor gällande dem båda. När det gäller fadern tvekar utredarna framför allt på hans förmåga att sätta barnet i första rummet. Han uppvisar också en mycket oersonlig inställning gentemot modern. Modern i sin tur har inte en stabil tillvaro i vardagen. Hon har bland annat inget fast boende och inget arbete. Även inför andra delar i vardagen uppvisar hon en brist på ansvarstagande. När det gäller båda föräldrarna tvekar utredarna gällande deras förmåga att hålla en kontakt med myndigheter, både för egen och för barnets skull. Det som talar för fadern är att han har goda ekonomiska resurser. Modern å sin sida har en familjesituation som skulle ge barnet en mer stimulerande vardag. Hon har också en bra relation till barnet och är positivt inställd till fadern. Efter att ha redogjort för vårdnadsutredningen fastslår domstolen att båda föräldrarna är lämpade som vårdnadshavare. Detta alltså trots de förhållandevis allvarliga farhågor utredarna framför. Med tanke på att både vårdnadsutredningen och domstolen uttrycker att båda föräldrarna brister som föräldrar är detta märkligt. I detta fall borde domstolen eventuellt ha övervägt att istället *ex officio* utse särskilt utsedda vårdnadshavare.

Två av de tre nämndemännen anför en skiljaktig mening. De är eniga med majoriteten om att den gemensamma vårdnaden bör upplösas. De vill däremot anförtro ensam vårdnad åt modern. Detta då hon har störst möjlighet att erbjuda barnet en stimulerande vardag. De tillkortakommanden hon haft tidigare behöver inte innebära att det upprepas i framtiden.

Även hovrätten konstaterar att förutsättningar för gemensam vårdnad saknas. Denna slutsats motiveras dock inte. Domstolen motiverar inte heller slutsatsen att fadern är den som har bäst förutsättningar att ge barnet en god omvårdnad. De uttrycker visserligen att modern då och då glider undan från det ansvar som åligger henne som vuxen men inte heller detta motiveras. Fadern anses också vara den som bäst kan tillgodose barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Denna slutsats baserar domstolen på hur umgänget har fungerat sedan tingsrättens dom. Hur umgänget skulle fungera om modern hade vårdnaden är svårt att förutse enligt hovrätten. Detta trots att vårdnadsutredningen tydligt uttryckte att fadern hade en mycket negativ inställning till modern och att modern är mer

positiv till umgänge med den andra föräldern. Domstolen uttrycker trots detta en farhåga att modern inte kommer att medverka till en god kontakt. Även när det gäller umgänget fastställer hovrätten tingsrättens dom. Inte heller detta motiveras med mer än att parterna är överens. Genomgående underlåter hovrätten att motivera de slutsatser de drar.

I målet har både modern och fadern av den andre anklagats för våld i olika former. Vare sig tingsrätten eller hovrätten har i sina domskäl på något sätt berört dessa anklagelser. Det framgår inte att de har gjort riskbedömningar angående våldet. Inte heller i den skiljaktiga meningen i tingsrätten berörs våldet. Detta ger en tydlig signal om att våldet inte heller har övervägts i diskussionerna och ges uppenbarligen ingen vikt i slutsatserna. Detta är mycket anmärkningsvärt. Det framgår visserligen inte av domen vilken grad av fysiskt våld parterna har anklagat den andra för. Dock ska alla uppgifter om våld bemötas och beaktas. Även om domstolen kommer fram till att anklagelserna är ogrundade ska de redovisas då de ska ha inverkat på domslutet.

6.3 Övergreppen bevisade eller erkända

6.3.1 Hovrätten för Västra Sverige T 4229-09

I målet yrkar både modern och fadern på ensam vårdnad om parets två gemensamma barn, tre och fem år gamla. Paret hade innan målet togs upp i tingsrätten gemensam vårdnad om det äldsta barnet medan modern ensam hade vårdnad om det yngre barnet. Det förekommer beskyllningar om våld från båda sidor. Fadern anklagar modern för att vara aggressiv samt påstår att det finns tecken på misshandel från hennes sida. Hon är dessutom anmäld och fälld för misshandel mot sin äldre dotter 13 år tidigare. Modern, som har ytterligare fyra barn varav två har bott med paret, anklagar i sin tur fadern för misshandel av en av hennes söner. Fadern misstänks också för sexuella övergrepp på flera av barnen. Förundersökningarna rörande detta har dock blivit nedlagda. Anmälningar om sexuella övergrepp skedde i maj 2007, mars 2008 samt maj 2008. Modern har skyddad adress då hon är rädd för fadern.

Tingsrätten inleder bedömningen med att hänvisa till FB 6 kap. 2a § om barnets bästa. Därefter gör domstolen en bedömning av föräldrarnas lämplighet som vårdnadshavare. De finner inte någonting som talar mot att fadern skulle vara lämplig som vårdnadshavare. Domstolen anser däremot att modern har ägnat sig åt umgängessabotage och ifrågasätter därför hennes lämplighet. Dock beslutar tingsrätten om gemensam vårdnad samt att barnen ska bo hos modern. Beslutet grundas på den bristfälliga kontakten mellan barnen och deras far.

I domen från hovrätten framkommer ingenting anmärkningsvärt ifrån parterna utöver det som framkom i tingsrätten. Även hovrätten inleder domskälen med att hänvisa till principerna om barnets bästa i FB 6 kap. 2a §. Hovrätten väljer att helt instämma med tingsrätten i dennas

riskbedömning och säger att det finns "*ingenting som talar för att barnen har utsatts för, eller kommer att utsättas för, en risk för övergrepp vid kontakt med [fadern]*".¹¹⁰ Enligt hovrätten finns därför ingenting som talar för att fadern är olämplig som vårdnadshavare och de fastställer tingsrättens dom i sak.

6.3.1.1 Reflektion

Både fadern och modern är anklagade av den andra parten för att ha misshandlat familjemedlemmar till barnen de tvistar om. Modern är dessutom dömd för detta. Trots detta tar tingsrätten inte upp något av detta i sina domskäl. Med tanke på att barn riskerar att fara illa även av våld riktat mot en annan familjemedlem är detta enligt mig anmärkningsvärt. Det är visserligen inte klarlagt att barnen i detta fall riskerar att fara illa i framtiden, men att våldet inte alls nämns tyder på att en riskbedömning inte genomförts. Detta trots att det är klart och tydligt att en riskbedömning ska göras i mål där påståenden om våld eller andra övergrepp förekommer.

Modern anklagar också fadern för sexuella övergrepp. Dessa påståenden behandlas i domen men avfärdas av både tingsrätten och hovrätten. Detta trots att en förskolelärare till barnen vittnar om sina egna misstankar om övergrepp från fadern. Tingsrätten anser att vittnesuppgifterna inte framkommit tidigare, exempelvis i brottsmålsutredningarna, och att de därför inte ska tillmätas någon betydelse. Även det faktum att modern var snabb att godta barnens påståenden som sanning är enligt domstolen skäl att ifrågasätta hur påståendena uppkommit. Även andra personer har vittnat om barnens uttalanden men detta omnämns inte i tingsrättens bedömning. Visserligen hade bevisningen troligen inte räckt i en brottsmålsrättegång, men även tingsrätten påpekar att det inte är lika höga beviskrav i detta mål. I mina ögon framstår både barnens egna påståenden samt förskolelärarens vittnesmål som just sådana konkreta omständigheter som talar för att en risk att barnen kan fara illa föreligger. Domstolen uttrycker inte heller varför det skulle ses som mer sannolikt att övergrepp inte skett än att de skulle ha ägt rum. Det som framgår från domen talar enligt mig snarare för motsatsen. De vittnen som talat till fördel för fadern har enbart talat om faderns förtvivlan över att inte få umgås med barnen samt att de inte tror att han har "*konstiga preferenser*"¹¹¹. Å andra sidan har tre enskilda personer vittnat om hur barnet har berättat för dem om sexuella övergrepp. De argument tingsrätten använder i sina domskäl för att avfärda uppgifterna om sexuella övergrepp är enligt mig anmärkningsvärda.

Då tingsrätten inte finner att det finns någon risk att barnen utsatts eller kommer att utsättas för sexuella övergrepp från fadern anses han lämplig som vårdnadshavare. I och med detta bedöms moderns beteende, att inte låta barnen träffa fadern, som umgängessabotage. Detta trots att tingsrätten själv beskriver att modern valt att bryta upp ur förhållandet just på grund av påståendena om sexuella övergrepp. Tingsrätten borde därför enligt mig inse att modern verkligen har trott på barnen, oavsett om det verkligen hänt eller

¹¹⁰ HovR T 4222-09, Hovrättens domskäl

¹¹¹ HovR T 4222-09, tingsrättens domskäl

inte. Att hindra fadern från att träffa barnen på den grunden borde därför inte bedömas som umgängessabotage. Tingsrätten ifrågasätter moderns lämplighet som vårdnadshavare på grund av umgängessabotaget och överväger att överföra både vårdnad och boende till fadern. Det är enbart det faktum att barnet inte har träffat sin far på länge som får tingsrätten att istället besluta sig för gemensam vårdnad samt att barnen skulle bo kvar hos modern. I mina ögon anför modern tungt vägande skäl mot gemensam vårdnad och att då istället överväga att överflytta vårdnaden till fadern ter sig för mig märkligt. En av nämndemännen framför också en skiljaktig mening och anser att tingsrätten skulle ha överfört barnens boende till fadern. Detta då fadern är den som bäst kan tillgodose barnens behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Det skulle därför, på längre sikt, vara till barnens bästa att bo med fadern.

Hovrätten väljer att mycket kortfattat instämma både i bedömningen av uttalandena samt lämplighetsbedömningen av föräldrarna. Inte heller hovrätten tar upp något av påståendena om våld från föräldrarnas sida. Den avvägning hovrätten gör är inte mellan risken för barnen att fara illa och behovet av kontakt med båda föräldrarna. Istället väger hovrätten behovet av kontakt mot behovet av stabilitet i tillvaron. Domstolen konstaterar att det, på både kort och lång sikt, är bättre att få bo kvar hos modern med tanke på att de separerades från fadern som mycket små.

Hovrättens dom är visserligen fyllig och detaljerad och de redogör för de flesta av sina tankegångar och ställningstagande på ett föredömligt strukturerat sätt. Jag saknar dock en tydligare redogörelse för riskbedömningen. Utöver det anser jag att det är anmärkningsvärt att uppgifterna om våld inte verkar ha någon betydelse för domslutet.

6.3.2 Hovrätten över Skåne och Blekinge T 3317-10

Parterna i målet är ett före detta sambopar med två gemensamma barn. Barnen är vid tingsrättens dom tolv respektive åtta år gamla och föräldrarna har varit separerade i åtta år. Efter en domfäst överenskommelse hade föräldrarna vårdnad om varsitt barn. Fadern är dömd för ofredande och misshandel mot modern 2003 respektive 2006. Under 2007 misstänktes fadern för att ha misshandlat det äldsta barnet. Misstankarna ledde dock aldrig till åtal. I oktober 2009 misshandlade fadern återigen modern. Han blev efter detta meddelad besöksförbud och dömdes i mars 2010 för ringa misshandel. Modern har nu ensam vårdnad om barnen. Barnen har rätt till umgänge med fadern två veckor i en femveckorsperiod. Trots detta har de inget umgänge med sin far.

Modern yrkar att umgänget ska inskränkas till tre timmar dagtid två helger av fem. Fadern bestrider ändring. Modern anför som grund att fadern gjort sig skyldig till ett flertal brott mot henne. Utöver de han har blivit dömd för men har han begått ytterligare brott som inte kunnat styrkas. Han har meddelats tre besöksförbud mot henne. Det var av rädsla för honom som

hon gått med på deras tidigare överenskommelser. Barnen, främst det yngsta, vill inte länge umgås med sin far. Fadern anför å sin sida att barnen inte har det bra hos modern. Han är visserligen dömd för brott mot modern men han har aldrig slagit henne. Det tidigare växelvisa boendet fungerade bra och skulle kunna fungera igen. Det fungerar dock bäst när föräldrarna inte pratar med varandra.

Tingsrätten konstaterar att barnen känner en oro efter faderns våldsamhet. Denna oro, i kombination med den bristfälliga kontakten, föranleder tingsrätten att begränsa umgänget med fadern. Umgänget ska därför begränsas som modern yrkat. I hovrätten yrkar fadern på samma sätt som i tingsrätten. Modern motsätter sig ändring av tingsrättens dom. Hovrätten fastslår tingsrättens domslut i sak.

6.3.2.1 Reflektion

Tingsrätten anser att gemensam vårdnad om barnen är utesluten då parterna inte kan samarbeta kring barnen. Gällande faderns våldsamhet mot modern menar domstolen att han inte kunnat visa att han är felaktigt dömd. De utgår därför från att moderns uppgifter är sanningsenliga och att fadern misshandlat henne inför ögonen på både barnen och deras skolkamrater. Detta är enligt tingsrätten en traumatisk upplevelse som torde skapa oro hos barnen. Tingsrätten bedömer därför att barnen riskerar att fara illa tillsammans med sin far. Risken ökar då de haft en mycket bristfällig kontakt med honom det senaste året.

Det står inte klart uttalat att domstolen gjort en riskbedömning. Domstolen använder inte heller orden "risken att fara illa". Trots detta framgår det att en riskbedömning har gjorts och att stor vikt har lagts vid just risken att barnen far illa. Domstolen har också tagit hänsyn till barnens behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. De har därför förordnat om ett umgänge med fadern. Även beslutet att ett umgängesstöd ska utses tyder på att domstolen tagit risken för att barnen ska fara illa på stort allvar.

I hovrättens domskäl framgår att något umgänge inte kommit till stånd sedan tingsrättens dom. Fadern har uttryckt ett klart misstroende mot socialnämnden och det har därför inte gått att utse något umgängesstöd. När det gäller riskbedömning presenterar inte hovrätten någon sådan. De väljer att enbart konstatera att det inte framkommit något som föranleder en annan bedömning än den tingsrätten gjort.

Jag anser att tingsrättens dom visserligen kunde ha uttryckt sig tydligare kring sin riskbedömning. Bland annat kunde de ha nämnt just risken att fara illa, istället för att skriva om det som oro. Det framgår dock att riskbedömningen är gjord och det är också tydligt att domstolen fäster stor vikt vid den våldsamhet fadern visat mot modern. Det jag också saknar i domen är ett bemötande av misstankarna om att fadern skulle ha varit våldsam också mot ett av barnen. Detta nämns inte alls i domskälen och verkar inte heller ha vägts in i bedömningen. Nu hade det troligen inte påverkat domslutet i någon direkt omfattning med tanke på det mycket

begränsade umgänge som förordnas. Dock borde uppgifterna fortfarande bemötts av domstolen och antingen avfärdats eller godtagits.

6.3.3 Hovrätten för Övre Norrland T 688-11

Parterna i målet är ett före detta sambopar med ett gemensamt barn på knappt två år. Fadern blev under 2010 dömd mot sitt nekande för grov kvinnofridskränkning. Han hade också meddelats besöksförbud vilket förlängts två gånger och var gällande under tingsrättens förhandling. Under den muntliga förberedelsen kom parterna överens om boende och umgänge. Dock kunde parterna inte enas om vårdnaden. Domstolen fattade ett interimistiskt beslut angående boende och umgänge i enlighet med överenskommelsen. De avstod däremot från att fatta beslut angående vårdnaden.

Modern yrkar i tingsrätten på ensam vårdnad. Fadern bestrider yrkandet och yrkar på fortsatt gemensam vårdnad. Han yrkar också på umgänge. Detta ska under nästan ett år trappas upp till att slutligen ske varannan helg. Modern medger visst umgänge men inte så omfattande som fadern yrkat. Som grund anför modern att fadern är olämplig som vårdnadshavare med tanke på det våld han har utövat mot henne. Hon påpekar att våldet skett i närvaro av hennes två barn från ett tidigare förhållande. Det finns inte heller någon fungerande kommunikation mellan modern och fadern då hon är rädd för honom. Modern åberopar också att vårdnadsutredningen säger att det fanns risk att fadern ska utsätta barnet för våld. Hon vågar därför inte medge något obevakat umgänge. Fadern å sin sida åberopar att det är till barnets bästa med gemensam vårdnad. Domen om grov kvinnofridskränkning är inte korrekt men han vill nu gå vidare i livet. Han är villig att genomgå terapi men känner inte själv något behov av detta. Han har respekterat besöksförbudet. Om modern tillerkänns ensam vårdnad finns en risk att han helt avskämmas från barnets liv. Paret har inte samarbetsproblem som motiverar ensam vårdnad, de har inte haft samarbetsproblem kring barnet. Det umgänge han haft hittills har fungerat bra och socialnämnden ger honom stöd för den utvidgning han yrkar på.

Tingsrätten inleder med att hänvisa till principen om barnets bästa. Då faderns våld enbart ska ha marginell betydelse och parterna inte har grava samarbetsproblem avvisar domstolen moderns yrkande om ensam vårdnad. Föräldrarna är överens om att barnet ska bo hos modern vilket domstolen fastställer. En av nämndemännen var skiljaktig och menade att modern, på grund av det våld fadern utövat, borde anförtros ensam vårdnad. Med hänvisning till det begränsade umgänge som förekommit vill tingsrätten inte förordna om något nattumgänge för barnet. I övrigt förordnade domstolen i enlighet med faderns yrkande.

Modern yrkar i hovrätten på ensam vårdnad, någonting som fadern medgav. Hovrätten ändrade därför tingsrättens beslut så att modern tillerkändes ensam vårdnad om parets barn. I övrigt fastställdes tingsrättens dom.

6.3.3.1 Reflektion

Domstolen skriver att de visserligen ser allvarligt på det grova våld som fadern utsatt modern för men att bedömningen måste utgå från barnets bästa. Domstolen anser inte att våldet ska ha en betydande roll i vårdnadsfrågan. Här går domstolen mot socialtjänsten som i utredningen anser att fadern inte ska ha del i vårdnaden. Utredarna anser att det finns klara brister i faderns omsorgsförmåga. Motivet för domstolens ställningstagande är det beteende de anser att fadern visat efter utredningens avslutande. Fadern har avtjänat sitt straff, respekterat besöksförbud samt varken är eller visar tendenser till att vara hotfull eller våldsam längre. En socialsekreterare och familjens kontaktperson anser också att fadern har ett gott samspel med barnet och visar hänsyn mot modern.

Den bedömning domstolen gör går mot intentionerna i förarbetena. Det brott fadern gjort sig skyldig till är ett svårföränderligt beteende. Enligt förarbetena ska det i princip alltid innebära att förövaren inte får ta del i vårdnaden. Att tingsrätten går mot detta behöver inte innebära att slutsatsen är fel, men grunderna för slutsatsen behöver i så fall utvecklas mycket tydligare. En av nämndemännen var också skiljaktig och ansåg att våldet skulle få en större betydelse i vårdnadsfrågan. I den skiljaktiga meningen framfördes argument kring vilket våld fadern utövat, att fadern inte är förändrad samt att han inte begärt eller fått någon hjälp med sitt beteende. Dessa argument är i mina ögon mer överensstämmande med lagstiftarens intentioner än majoritetens argument. Domstolen uttalar dessutom i domskälen att det är svårt att tillgodose barnets behov inom ramen för gemensam vårdnad när våld och/eller kränkande behandling förekommer.

Tingsrätten tonar ner de samarbetsproblem modern uttrycker att paret har. Enligt tingsrätten finns det nämligen inga konkreta meningsskiljaktigheter kring barnet. Modern uttrycker att hon är rädd för fadern och inte vill ha kontakt med honom. Domstolen menar att detta inte är ett problem då båda parterna har en god kontakt med socialtjänsten. Dessutom har parterna, enligt vittnen från socialtjänsten, i någon liten mån närmat sig varandra vid umgängestillfällena. Tingsrätten menar att parterna kan använda sig av indirekt kommunikation så som SMS och/eller e-post. Därmed finns inga hinder för gemensam vårdnad. Det känns som om tingsrättens inställning inte heller här är i linje med lagstiftningen. I förarbetena poängteras särskilt att gemensam vårdnad kräver att föräldrarna har mycket god förmåga att samarbeta kring barnet. Parter som måste använda indirekt kommunikation för att överföra information torde inte kunna anses ha tillräcklig samarbetsförmåga.

Vad gäller frågan om umgänge anser domstolen att det är belagt att umgänget mellan barnet och fadern blivit bättre med tiden. Tingsrätten resonerar kring hur umgänget bör vara utformat för att på bästa sätt anpassas till barnet. De resonemang domstolen för i denna fråga verkar stå i samklang med lagstiftningen. Domstolen vill inte förordna om nattumgänge då det umgänge som varit hittills enbart ägt rum i socialtjänstens lokaler. Det går därför inte att förutse hur förhållandena kommer att ändras när umgänget

utvidgas. Med hänvisning till dessa omständigheter förordnad tingsrätten även om umgängesstöd för barnet.

När målet kommer till hovrätten medger fadern moderns yrkande om ensam vårdnad. Hovrätten redovisar inte för någon riskbedömning i frågan. Då det är fadern som är dömd för våld och inga anklagelser föreligger mot modern är en riskbedömning kanske mindre nödvändig än annars. Domstolen torde fortfarande ha gjort någon form av övervägande i frågan och detta borde ha redovisats.

6.3.4 Göta Hovrätt T 1646-11

Parterna i målet är ett före detta sambopar. De har gemensam vårdnad om sitt gemensamma barn på tre år. Föräldrarna har varit separerade sedan barnet var nio månader. Fadern är dömd för misshandel, ofredande och olaga hot mot modern. Han har också blivit meddelad besöksförbud. Modern bor ensam tillsammans med parets gemensamma barn och barnets tre halvsyskon som hon hade ensam vårdnad om.

Modern yrkar i tingsrätten på ensam vårdnad. Detta bestrids av fadern som yrkar på umgänge torsdag till söndag varannan helg samt umgänge under jul och sommar. Modern medger umgänge fredag till söndag varannan helg samt jul- och sommarumgänge. Som grund anför modern att fadern har misshandlat henne flera gånger, bland annat genom stryptag, knuffar, bett och slag. Han har även hotat att misshandla henne samtidigt som han huggit fast en morakniv i dörren. Under en misshandel hade modern barnet i famnen. Barnet har påverkats mycket av misshandeln och blir mycket upprört och ledset om modern skojbråkar med någon. Det besöksförbud som föreligger vid tingsrättens förhandling vill hon inte förlänga. Hon vill hellre lösa konflikten på annat sätt. Samarbetet mellan föräldrarna är mycket dåligt och hon har försökt hitta lösningar men fadern har inte velat. Problemen har bland annat medfört att dottern inte kunnat byta vårdcentral då fadern vägrat att underteckna pappren. Modern befärdar därför att det kan komma att bli problem även i framtiden. Fadern å sin sida medger att han är dömd två gånger. Han har dock avtjänat sina straff och det ska inte medföra att han bedöms som mindre lämplig vårdnadshavare eller umgängesförälder. Han har haft umgänge i enlighet med det interimistiska beslutet vilket har fungerat utmärkt. Det stämmer att det var problem med papper som han skulle skrivit under. Anledning var besöksförbudet, han visste inte hur han skulle göra för att inte bryta mot det. Han och modern är lika bra för barnet och det föreligger inte sådana samarbetssvårigheter som motiverar ensam vårdnad. Barnet tycker om honom och ville ha umgänge med honom.

Domstolen har begärt in en vårdnadsutredning. Två socialsekreterare har deltagit och intervjuat en förälder var. Deras samlade bedömning är dock att den gemensamma vårdnaden ska fortsätta.

Tingsrätten inleder med att hänvisa till principen om barnets bästa. Domstolen anser inte att det framkommit någonting som tyder på att fadern

är olämplig som vårdnadshavare. Ingenting tyder heller på att barnet skulle fara illa av gemensam vårdnad. Domstolen avvisar därför yrkandet om ensam vårdnad. När det gäller umgänget menar domstolen att umgänget i det interimistiska beslutet har fungerat. Ingenting tyder på att någonting annat skulle vara bättre för barnet. Tingsrätten förordnar därför att barnet ska ha rätt till umgänge med sin far i enlighet med hans yrkande.

Modern yrkar i hovrätten på ensam vårdnad samt umgänge i samma utsträckning som hon medgav i tingsrätten. Fadern motsätter sig ändringsyrkandet. I tillägg till det hon åberopade i tingsrätten anför modern att fadern har ofredat henne två gånger sedan tingsrättens dom. Detta har polisanmälts. Samarbetet har inte heller fungerat, hon har hela tiden fått anpassa sig. Fadern ringer minst en gång om dagen och ställer frågor om hennes privatliv. Fadern åberopar som tillägg att polisutredningen om ofredande blivit nedlagd efter ett förhör. Samarbetet föräldrarna mellan fungerar bra. Han har bland annat haft barnet utöver det överenskomna umgänget när modern behövt det. Han ringer enbart för att prata med eller få information om barnet, inte för att snoka i moderns privatliv.

Även hovrätten inleder med att hänvisa till barnets bästa. De skriver också att möjligheten att döma till gemensam vårdnad mot en förälders vilja måste användas med försiktighet. Då modern inte känner sig trygg tillsammans med fadern tillerkänner hovrätten henne ensam vårdnad om barnet. I frågan om umgänge fastställer hovrätten tingsrättens dom.

6.3.4.1 Reflektion

Tingsrätten inleder med att ensam vårdnad enbart ska användas när det finns skäl som talar mot gemensam vårdnad. Detta är inte i överensstämmelse med lagen, det finns inte någon presumtion för gemensam vårdnad idag. Som omständigheter som kan tala mot gemensam vårdnad tar domstolen upp våld inom familjen och problem med samarbetet.

Den vårdnadsutredning som är utförd gjordes av två enskilda personer. De har haft kontakt med en förälder var. Socialsekreterare som arbetat med fadern menade att fadern tagit sig förbi den brottslighet han tidigare varit involverad i och tagit lärdom av det inträffade. Han hade en bra kontakt med sitt barn som hade en trygghet i sin far. Hon hade inte uppfattat att modern skulle känt sig utsatt eller rädd för fadern vilket brukade framkomma i sådana här utredningar när det var aktuellt. Den socialsekreterare som intervjuat modern förstod moderns brist på tillit till fadern samt såg ingen anledning att betvivla de uppgifter modern uppgett. Utredarna hade gjort bedömningen tillsammans och de föreslog en fortsatt gemensam vårdnad.

När det gäller det våld fadern gjort sig skyldig till gentemot modern drar tingsrätten slutsatsen att det inte gör honom olämplig som vårdnadshavare. Detta baseras bland annat på uppgifter om att barnet inte uppvisar förändringar i sitt beteende efter umgänge med fadern samt att fadern genomgått behandling. Då föräldrarna sedan det interimistiska beslutet kunnat samarbeta kring barnet och bland annat bytt umgängestider ser

domstolen inget hinder för gemensam vårdnad. Domstolen uttrycker det som att parterna har nästintill daglig kontakt om barnet. Det faktum att modern anser att fadern ringer för att terrorisera henne och snoka i hennes privatliv nämner tingsrätten inte. Detta är märkligt då det, i kombination med de brott fadern begått mot modern, tyder på ett kontrollbehov hos fadern. Ett sådant beteende är enligt förarbetena svårföränderligt och pekar på att en risk för barnet att fara illa kan föreligga. Domstolen borde därför ha gjort en tydligare motivering till varför detta inte ska anses ligga för handen i detta fall. Överlag har domstolen visserligen gjort en riskbedömning men de övergrepp fadern gjort sig skyldig till ges mycket liten vikt.

Hovrätten gör en tydligare riskbedömning där barnets bästa är i fokus hela vägen. Det finns enligt hovrätten faktorer i målet som talar för gemensam vårdnad. Bland annat har barnet och fadern en god kontakt. Både modern och fadern verkar också kunna samarbeta och strävar mot att barnet ska ha en god kontakt med dem båda. Dessutom bedömer vårdnadsutredningen att det skulle vara till barnets bästa med ett samarbete mellan föräldrarna. Dock finns det också faktorer som talar mot gemensam vårdnad. Den första av dessa är att fadern tidigare gjort sig skyldig till misshandel av modern i närvaro av barnet samt begått nya brott mot modern efter tingsrättens dom. Det finns därför en konkret risk att nya brott kunde komma att begås. En annan faktor som måste beaktas är att modern upplevde att samarbetet inte fungerar samt att hon känner sig otrygg med tanke på faderns tidigare beteende. För att modern också framöver ska kunna fungera som ett stöd för barnet och dennes kontakt med fadern är ensam vårdnad bra. Modern kan då känna sig tryggare i sin roll som vårdnadshavare. Bedömningen att det är viktigt att modern känner sig trygg för att kunna vara ett stöd för barnet är helt i linje med det som framförts i förarbetena och lagstiftningen. Hovrätten ger också faderns våldsamma beteende en vikt som står i överenskommelse med lagens intentioner.

6.3.5 Svea Hovrätt 3769-11

Parterna i målet är ett före detta gift par med tre gemensamma barn; sju, åtta respektive tio år. Parterna har varit skilda sedan 2005. Enligt en överenskommelse har parterna gemensam vårdnad om barnen och barnen hade rätt till umgänge med fadern dagtid på söndagarna. 2005 dömdes fadern för grov kvinnofridskränkning. 2006 yrkade han på utökat umgänge och parterna enades om detta. Ett par månader senare yrkade modern att umgänget skulle begränsas då barnen for illa samt att fadern varit våldsam mot det yngsta barnet. Yrkandet avslogs.

Fadern yrkar i tingsrätten på gemensam vårdnad om barnen samt umgänge varannan helg samt under sommaren och lov. Modern bestrider faderns yrkande och medger umgänge sex timmar varannan lördag. Fadern anför att han har genomgått 16 månaders terapi vilket har förändrat honom. Efter det har han och modern kunnat kommunicera med varandra. Händelsen där han sägs ha varit våldsam mot ett av barnen var en olyckshändelse. Han försökte

ta ifrån barnet ett paraply och barnets arm vreds till. Det var aldrig hans mening att skada barnet. Modern polisanmälde händelsen men utredningen blev nedlagd. Relationen till barnen är bra men de drar sig undan till viss del. De har förklarat att det beror på modern; hon blir arg annars. Han har under en händelse, som modern anmält till socialen, tagit tag i ena barnets hår och det andra barnets öra. Han har dock inte tagit hårt. Modern å sin sida menar att hon var tvungen att lämna fadern på grund av den psykiska och fysiska misshandel han utsatte henne för. Detta framgår också av domen om grov kvinnofridskränkning. Hon vill gärna att barnen ska umgås med fadern. Att han missköter umgänget är dock till större skada för barnen än att ha ett begränsat umgänge. Fadern har bland annat arbetat när han skulle ha umgänge. Han har då lämnat barnen ensamma med sin nya fru; en kvinna som inte talar samma språk som barnen. Barnen berättar för henne att han utsätter dem för psykisk och fysisk misshandel. En gemensam vårdnad kräver samarbete. Då fadern ständigt kränker henne med nedsättande tillmälen och med tanke på allt han har utsatt henne för är det uteslutet.

Tingsrätten konstaterar att gemensam vårdnad är utesluten. Modern anses inte vara olämplig som vårdnadshavare. Domstolen avvisar därför faderns yrkande om gemensam vårdnad. Domstolen medger dock faderns umgängesykrande. En av nämndemännen är skiljaktig och menar att så länge barnen är så otrygga i umgänget med fadern är det olämpligt att förordna om mer än dagumgänge.

I hovrätten yrkar modern på umgänge enbart dagtid varannan lördag, i närvaro av umgängesstöd. Fadern bestrider ändringsyrkandet. Modern befarar att faderns kontrollerande personlighet och aggressivitet kommer att eskalera under ett så omfattande umgänge som tingsrätten beslutade. Fadern menar att det är mer skadligt för barnen att ha ett så begränsat umgänge som modern yrkat på. Det är då bättre för barnen att inte ha något umgänge alls.

Hovrätten ser inte att någonting talar för att frångå vårdnadsutredningen. Inte heller har några beaktansvärda omständigheter framkommit efter att utredningen avslutats. Därför beslutar domstolen att barnen ska ha rätt till umgänge med sin far dagtid varannan lördag. Däremot anser domstolen inte att det finns skäl att förordna om umgängesstöd för barnen.

6.3.5.1 Reflektion

Det saknas enligt domstolen helt förutsättningar för gemensam vårdnad. Parterna har vare sig tillit till eller respekt för varandra. De har inte heller någon kontakt. Ingen av parterna har anfört att modern är olämplig som vårdnadshavare. Tingsrätten finner inte heller att något talar för att så skulle vara fallet. Hon anförtros därför fortsatt ensam vårdnad.

När det gäller faderns lämplighet som umgängesförälder berör domstolen enbart det våld modern anger att fadern använt mot barnen. Den grova kvinnofridskränkning han gjort sig skyldig till berörs inte på något sätt. När det gäller våldet mot barnet har fadern erkänt en del av det han anklagas för.

Tingsrätten omnämner detta som "överilade ingripanden"¹¹². Domstolen uttalar följande: "Han måste emellertid förstå att hans föräldraroll i framtiden måste utövas utan varje form av våldsinslag."¹¹³ Detta tyder på att domstolen anser det klart att fadern brukat våld mot barnen. Citatet antyder också att domstolen inte är helt säker på att det inte kommer att hända igen. Denna risk är dock inget domstolen lägger någon större vikt vid i bedömningen. Den försiktighet domstolen anser är nödvändig beror istället på barnens ovilja att umgås med fadern. Denna anser domstolen dock vara påverkad av moderns negativa inställning till fadern. Med tanke på vad familjen gått genom är det istället viktigt att barnen får en chans att återuppta kontakten med sin far. En av nämndemännen är skiljaktig och anser att faderns våldsamhet mot både barnen och modern gör det olämpligt att förordna om så pass mycket umgänge. Barnen borde istället få bli trygga i umgänget med fadern under dagsumgänge innan nattumgänge förordnas.

Jag anser att den skiljaktiga meningens bättre överensstämmer med lagens intention. Att tingsrätten inte alls berör våldet mot modern i sin bedömning är värt att kritisera. Som tidigare nämnts är detta ett svårföränderligt beteende. Det är också en omständighet som talar för att det finns en risk för förnyade övergrepp. Faderns våld mot modern borde därför ha fått mycket större vikt i bedömningen av faderns lämplighet som umgängesförälder. Även om risken att drabbas av nya övergrepp enbart skulle gälla modern är detta också något som ska beaktas.

Hovrätten kommer till en annan slutsats än tingsrätten gör. De beaktar de samtal som genomförts med barnen i samband med vårdnadsutredningen. I dessa samtal framgår att barnen inte vill sova hos sin far samt att våld från faderns sida har förekommit. Socialnämnden anser därför att enbart dagumgänge ska förordnas tills dess att barnen känner sig trygga hos sin far. Hovrätten ser inte att någonting framkommit i målet som talar för en annan bedömning. Inte heller har det visats att förhållandena har ändrats efter utredningens slut. Att fadern uttalat att det är bättre för barnen att inte ha något umgänge än ett så pass begränsat föranleder inte heller det en annan bedömning. Domstolen medger därför moderns ändringsyrkande. Utan motivering fastslår hovrätten också att det saknas skäl att utse umgängesstöd.

Hovrätten gör visserligen en bedömning av barnets bästa men väger i denna i stort sett enbart in barnens vilja. Våldet gentemot modern och barnen ses enbart som en del i viljan och har ingen egen tyngd i beslutet. Med tanke på det våld fadern utövat mot barnen är det också märkligt att inte utse något umgängesstöd ens i början. Än märkligare är att inte på något sätt motivera det beslutet.

6.3.6 Svea Hovrätt T 4496-11

Parterna i målet är ett före detta sambopar som har ett gemensamt barn på sex år. Modern har ensam vårdnad om barnet efter ett avtal mellan parterna.

---

¹¹² HovR T 3769-11, tingsrättens domskäl

¹¹³ HovR T 3769-11, tingsrättens domskäl

Under hösten 2009 begränsades barnets umgänge med sin far. I början av 2010 beslutade tingsrätten om umgänge dagtid i närvaro av en kontaktperson. Hovrätten ändrade beslutet till umgänge dagtid varannan lördag och söndag i närvaro av kontaktperson och så har umgänget sett ut sedan dess.

Fadern yrkar i tingsrätten på gemensam vårdnad. I andra hand yrkar han på umgänge onsdag-måndag varannan vecka och under sommar och skollov. Modern bestrider samtliga yrkanden och medger umgänge dagtid varannan söndag i närvaro av ett umgängesstöd. Fadern anför att det han yrkat är till barnets bästa, på både kort och lång sikt. Det finns inga större samarbetssvårigheter mellan föräldrarna. Parets relation har varit bra, det var bara en liten del som innehöll gräl och hot. Fadern är dömd för brott mot modern, men inte mot barnet. Han har varit anmäld för sexuella övergrepp men utredningen lades ned. Det största problemet mellan parterna är moderns mycket negativa inställning till honom. Barnet tycker om att umgås med honom och undrar varför de inte kan träffas oftare. Han har inte problem med alkohol. Modern å sin sida anför att parterna inte har någon möjlighet att samarbeta och att det inte heller skulle vara till barnets bästa. Under en stor del av parternas förhållande har fadern brukat våld samt varit verbalt nedsättande mot modern. Fadern är också dömd för grov kvinnofridskränkning. Han är även dömd för misshandel av moderns barn från ett tidigare förhållande. Det har meddelats besöksförbud för fadern under 2,5 år. Han har inte heller någon fast bostad utan bor i dagsläget hos sin mor. Barnet är fortfarande litet och har först nu börjat må bra då det har ett stabilt och lugnt liv nu. Tillsammans med umgängesstödet fungerar umgänget relativt bra. Barnet vill dock inte sova över hos fadern då denne ställer krav på att barnet måste sova naket. Fadern har under lång tid haft alkoholproblem och har kommit till umgängestillfällena bakfull.

Tingsrätten inleder med att hänvisa till principen om barnets bästa. Förutsättningarna för gemensam vårdnad är mycket dåliga. Då barnet bott hos modern tidigare och hon inte är olämplig anförtros hon fortsatt ensam vårdnad. Domstolen menar att det inte finns någonting som talar för att fadern är olämplig som umgängesförälder. De medger därför umgänge med fadern i enlighet med hans yrkande, efter upptrappning.

I hovrätten yrkar modern att umgänget ska begränsas till dagtid varannan söndag samt att umgängesstöd ska närvara vid hämtning och lämning. Fadern motsätter sig ändringsyrkandet. Parterna framställer samma stöd för sin talan som i tingsrätten. Hovrätten ändrar tingsrättens dom. Barnet ska ha rätt till umgänge dagtid varannan söndag. Umgängesstöd ska närvara vid hämtning och lämning under sex månader.

6.3.6.1 Reflektion

Tingsrätten anser att det våld fadern gjort sig skyldig till försvårar samarbetet för föräldrarna. Med tanke på att modern haft ensam vårdnad om barnet i över fyra år har de inte heller behövt samarbeta. Domstolen ser därför inte att det finns förutsättningar för gemensam vårdnad.

När det gäller umgängesfrågan anför modern att fadern har haft problem med alkoholen sedan en längre tid. Detta stöds enligt tingsrätten av det faktum att fadern ett flertal gånger dömts för grovt rattfylleri. Senaste avsnittet i belastningsregistret hänför sig till en händelse hösten 2009. Även i vårdnadsutredningen framgår en oro över faderns alkoholintag. Deras slutsats är att umgänge visserligen är till barnets bästa men att umgänget inte kan utvidgas förrän fadern visar en stabil nykterhet. Fadern har genomgått en behandling för sitt alkoholmissbruk och menar att han dragit ner på sin konsumtion sedan hösten 2009. Mestadels har han gjort det för barnets skull. Umgänget har enligt tingsrätten fungerat med kontaktperson under ett drygt år. Dessa faktorer i kombination menar domstolen är tillräckligt för att dra slutsatsen att barnet inte riskerar att fara illa. Domstolen tar också upp de anklagelser om sexuella övergrepp som riktas mot fadern. De ser inte någon anledning att dra en annan slutsats än vårdnadsutredningen gjorde. Vilken denna slutsats är framgår dock inte av domen. Med tanke på att tingsrätten förordnar om umgänge kan dock antas att det inte ansågs visat. Domen hade dock vunnit mycket i klarhet på att motivera detta tydligare.

Då barnet inte är äldre än sex år och har haft ett mycket begränsat umgänge med sin far finner tingsrätten att umgänget måste trappas upp innan det når full utsträckning. De ser dock inte att barnet behöver ett umgängesstöd under umgängestillfällena då umgänge tillsammans med kontaktperson fungerat bra tidigare. Däremot förordnar de om umgängesstöd som ska närvara vid hämtning och lämning.

Även hovrätten konstaterar att den stora stöttestenen är faderns relation till alkohol. Hovrätten ser däremot till skillnad från tingsrätten att det finns en risk för återfall. Detta baserar hovrätten på att fadern vid sex tillfällen dömts för grovt rattfylleri. Han har dessutom en nonchalant inställning till problematiken. Domstolen delar därför moderns oro för vad som kan hända vid längre umgängen. Så länge fadern inte tar alkoholproblematiken på allvar har hovrätten svårt att se att annat än umgänge på dagtid kan förordnas. Domstolen anser att umgänget efter hand bör utökas men vill inte stadsfästa det i en dom då det inte går att göra någon prognos på om och när faderns inställning till alkohol kommer att förändras. Modern anser att det är nödvändigt med umgängesstöd vid hämtning och lämning. Hon vill inte träffa fadern med tanke på det våld han utsatt henne för. Domstolen förordnar om ett umgängesstöd under sex månader. De uttrycker dock att parterna måste lösa problemet på annat sätt efter den tiden.

Tingsrätten tar visserligen upp faderns våld mot modern i sin bedömning av vårdnaden. Det är dock inte på grund av våldet fadern inte får ta del i vårdnaden utan på grund av de samarbetssvårigheter våldet lett till. Genom att förordna om ensam vårdnad för modern behöver domstolen inte heller ta ställning till faderns lämplighet som vårdnadshavare. Som i ett flertal fall tidigare är fadern dömd för kvinnofridskränkning vilket anses tyda på ett svårföränderligt beteende. Tingsrätten berör dock inte risken att barnet ska fara illa på grund av förnyade våldsamheter. Inte heller när det gäller umgänget väger domstolen in våldet i sin bedömning. Istället läggs allt

fokus på faderns alkoholproblem. Tingsrätten gör bedömningen att barnet inte riskerar att fara illa på grund av detta. Denna slutsats dras trots att fadern fortfarande förnekar att han har eller har haft problem med alkohol. Faderns inställning tyder på bristande probleminsikt vilket ökar risken för återfall. Vid ett sådant återfall torde risken att barnet kan komma att fara illa vara överhängande. Att tingsrätten bortser från det ställer jag mig undrande till. Hovrätten gör en tydligare riskbedömning av faderns alkoholproblem. När det gäller faderns våldsamhet tar dock inte heller hovrätten upp denna i bedömningen. Med tanke på typen av brottslighet torde både tingsrätten och hovrätten ha övervägt riskerna för återfall även i våldsamhet. Har detta inte gjorts är det anmärkningsvärt. Har det övervägts är det istället anmärkningsvärt att övervägandena inte redovisas.

7 Analys

7.1 Vilken betydelse ges våld inom familjen vid frågor om umgänge och vårdnad?

I arbetet har jag analyserat 19 rättsfall. I sju av dessa är den våldsamma föräldern fälld för sitt brott. I ett par av fallen är båda föräldrarna utpekade som förövare. I några av fallen är våldet också riktat mot mer än en person. I bedömningen om våldet getts en avgörande betydelse eller inte, samt i frågan om vem som anförtrotts vårdnaden åsyftas resultatet i högsta instansen.

Modern stod som anklagad i fyra av fallen, i två är fall var hon dömd. I ett fall hade modern attackerat fadern, i övriga var övergreppen riktade mot barnen. Inte i något av de fyra fallen var våldet i sig en avgörande faktor för domstolens beslut. I sexton fall var fadern anklagad för någon form av övergrepp. I sex av dessa var han dömd för brottet. Faderns övergrepp riktades mot modern i femton fall och mot barnet i fem fall. Enbart i fyra fall gavs våldet i sig en avgörande betydelse. I tre av dessa fall hade övergreppen riktats mot barnet. Enbart i ett fall fick faderns våld mot modern en avgörande betydelse.

Sammantaget gavs våldet alltså en avgörande betydelse i enbart 4 av de 19 fall jag har undersökt, bara drygt en femtedel. Våldet fick betydelse i fler fall än så, men omformulerades i dessa fall till "samarbetssvårigheter". I en del av fallen får föräldern som begått övergrepp inte ta del i vårdnaden men beror på att den andra föräldern anses lämpligare eller redan har ensam vårdnad. I många fall görs inte ens en lämplighetsbedömning av förövaren. Det finns en tydlig tendens att tona ner betydelsen av de övergrepp som har begåtts. Som nämnts tidigare talar domstolarna om "samarbetssvårigheter", "konflikten mellan parterna" och liknande snarare än om konkret våld. Domstolarna verkar också vara ovilliga att "döma ut" en förälder som olämplig. Framför allt i de fall övergreppen riktats mot någon annan familjemedlem än barnet är detta mycket vanligt.

I sex av fallen förordnade domstolen om gemensam vårdnad. I samtliga av dessa anklagades fadern för övergrepp och i ett av dess fall anklagades även modern. I tretton fall förordnade domstolen alltså om ensam vårdnad. I enbart fyra av dessa var det fadern som tillerkändes vårdnaden. I två av dessa fall var fadern anklagad för våldsamheter, i båda fallen mot modern och i ett av fallen även mot barnet. I två av fallen var modern anklagad för övergrepp, i ena fallet mot fadern och i andra fallet mot barnen. I fallet där modern begått övergrepp mot barnen fick båda föräldrarna ensam vårdnad om varsitt barn. I tio fall anförtroddes modern ensam vårdnad. Enbart i ett av dessa fall var modern anklagad för övergrepp. Hon fick då ensam vårdnad om ett av barnen. I övriga fall var alltså fadern anklagad för

övergrepp, i de flesta av fallen riktade mot modern. I samtliga de fall våldet i sig gavs en avgörande betydelse anförtroddes vårdnaden åt modern ensam.

Som synes förordnade högsta instans i målen gemensam vårdnad i över en femtedel av de fall där det förekommer uppgifter om våld eller andra övergrepp från minst en förälder. I en tredjedel av dessa fall är föräldern dessutom dömd för övergreppen. Detta rimmar illa med lagstiftarens uttalanden om att våld inom familjen i princip alltid ska leda till att förövaren inte ska få del i vårdnaden. I samtliga de fall där gemensam vårdnad förordnats har modern yrkat på ensam vårdnad. Enbart i två av fallen kan det klart utläsas att hon inte motsatt sig gemensam vårdnad. I övriga är det inte klarlagt.

Placeras risken att barnet ska fara illa i en vågskål och behovet av kontakt med båda föräldrarna i den andra väger behovet av kontakt ofta betydligt tyngre. Även i de relativt få, allvarliga, fall då en förälder bedömts vara olämplig som vårdnadshavare ser domstolen kontakten som viktig. Detta händer även när barnet tydligt uttalat en ovilja till umgänge eller en rädsla för föräldern i fråga. Många gånger kan det säkert vara till barnets bästa att umgås med sin förälder. Ibland upplever jag dock som sagt att denna princip tillåts överskugga risken att barnet far illa. Detta står i klar och tydlig strid med lagstiftarens uttalanden i förarbetena. Ingenting kan rättfärdiga att ett barn riskerar att fara illa, inte ens andra delar av barnets bästa.

7.2 Skiljer sig bedömningen åt beroende på kön?

Som framgick av min sammanställning av de presenterade rättsfallen fick moderns våld inte avgörande betydelse i något av fallen. Detta oavsett vem moderns övergrepp riktades mot. När det gällde övergrepp från fadern fick detta avgörande betydelse i över en tredjedel av fallen. Visserligen är urvalet för litet för att dra några långtgående slutsatser men tendensen pekar på att faders våld bedöms allvarligare. I de fyra fall modern anklagades för våld görs omskrivningar, främst till samarbetssvårigheter.

Det kan självklart även vara så att fädernas våld faktiskt också varit allvarligare. Jag ser dock en risk att lagen inte utnyttjas könsneutralt utan att kvinnor även här ses som ofarligare. De kan nog många gånger också ses som viktigare för sina barn, inte minst av anledningen att de ofta har en närmre kontakt med barnet. Framför allt om barnet är litet är kontakten med modern ofta närmre och starkare. Detta kan bero på att mödrar även idag tar ut föräldraledighet i mycket högre utsträckning än fäder.

7.3 Finns en presumtion för gemensam vårdnad?

Gemensam vårdnad är ett relativt nytt koncept inom familjerätten. Det har gradvis växt fram genom ett antal lagändringar. Det är inte allt för länge sen det inte var möjligt för föräldrar att ha gemensam vårdnad utanför

äktenskapet. Från denna situation har gemensam vårdnad blivit vanligare och vanligare för att nu vara en huvudregel. Den absoluta toppen för gemensam vårdnad kom genom vårdnadsreformen 1998 som enligt många innebar en tydlig presumtion för gemensam vårdnad. Genom lagändringen 2006 skulle presumtionen, enligt lagstiftaren, upphävas. Det finns dock tydliga tecken på att denna presumtion kvarstår även idag. Ett tecken på att det finns en sådan presumtion är skrivningen i lagen rörande avtal om vårdnaden. Om föräldrarna avtalar om gemensam vårdnad ska socialnämnden godkänna det om det inte är uppenbart att det strider mot barnets bästa. Det måste då finnas klara och tydliga omständigheter som talar mot gemensam vårdnad. Även domstolarna ska godkänna överenskommelser mellan föräldrar rörande gemensam vårdnad så länge det inte uppenbart strider mot barnets bästa. Detta talar tydligt för att presumtionen för gemensam vårdnad finns kvar i svensk rätt idag, trots att regeringen i förarbeten uttalat motsatsen.

Sammanställningen tyder på att gemensam vårdnad än idag är en för stark princip hos domstolarna. Detta trots att lagstiftaren tydligt uttalat att det inte finns en presumtion för gemensam vårdnad. Statistiken tyder också på att gemensam vårdnad används mot en förälders vilja relativt extensivt trots uppgifter om våld. Denna uppfattning presenterades i vårdnadskommitténs utlåtande¹¹⁴ och var en av anledningarna till reformen 2006. Det fanns också då fler undersökningar som kommit fram till samma slutsatser.¹¹⁵ Trots detta finns alltså samma problem även idag. Just våld och andra övergrepp torde ses som tungt vägande skäl för föräldrarnas ovilja till gemensam vårdnad. Därmed borde domstolarna i fler fall än idag förordna om ensam vårdnad till den förälder som inte begått övergrepp. Barnet påverkas starkt av övergreppen även om de inte är riktade mot barnet själv. Men, vilket är mindre inflytelserikt i domstolarna idag, barnet påverkas också av den rädsla en utsatt förälder känner. Att som förälder tvingas till ett samarbete med den som utsatt en för övergrepp torde därför mycket sällan vara till barnets bästa.

I de fall övergrepp har begåtts av en person med del i vårdnaden har denne också möjlighet att förhindra stödinsatser och behandling för barnet. Detta kan innebära att ett barn får vänta på en långdragen vårdnadsprocess, med osäker utgång, innan det kan få stöd och hjälp. I de flesta fall torde en förälder självklart vilja att barnet får behandling för traumatiska upplevelser och detta blir inget problem i praktiken. I de fall föräldern står för den traumatiska upplevelsen kan det dock bli annorlunda. En psykologisk behandling kan exempelvis uppbygga och styrka övergreppen, vilket inte står i förövarens intresse. Det har väckts förslag om att varje vårdnadshavare ska få självständig bestämmanderätt gällande bland annat medicinsk behandling. Det är i mina ögon ett bra förslag som dock också öppnar upp för vissa svårigheter. Exempelvis kan det bli problem när föräldrarna har olika åsikter om specifika, ej helt nödvändiga, medicinska ingrepp så som omskärelse eller viss vaccinerings. Ett annat sätt att lösa frågan är att införa möjligheten för domstolen att utse en tredje, opartisk, vårdnadshavare. Detta

---

¹¹⁴ SOU 2005:43

¹¹⁵ Prop. 2005/06:99: s. 41

skulle exempelvis kunna vara en familjerättsjurist eller liknande. Därefter skulle två vårdnadshavare i förening kunna ta beslut när det gäller barnet. På det sättet kan en utomstående hjälpa föräldrarna att lösa konflikter rörande barnet. Detta kan innebära färre domstolsprocesser gällande vårdnaden i fall då föräldrar har samarbetssvårigheter och inte kan komma överens i sådana frågor. Dessutom innebär det troligen en snabbare process vilket i den absoluta majoriteten av fallen skulle gynna barnet.

Tankar har framförts om att en automatisk prövning av vårdnaden ska göras när uppgifter om våld framkommer. Det skulle alltså automatiskt startas en vårdnadsprocess om och när socialen får uppgifter om att våld förekommer. Detta har visserligen en rad fördelar, kanske främst att även barn till utsatta föräldrar som inte vågar väcka talan i större utsträckning slipper fara illa. Dock finns det också nackdelar med förslaget. Bland annat kan våldet vara av en typ som inte skulle medföra någon ändring i vårdnaden. Att då tvinga både föräldrarna och barnet att genomgå en process i domstol är inte till barnets bästa. Inte heller är det alltid så att den andra föräldern skulle vara en bättre vårdnadshavare. Däremot anser jag att socialnämnderna borde vara mer aktiva med att väcka talan i de fall då detta är till barnets bästa. Under tiden en utredning om familjevåld pågår borde även en möjlighet att inskränka umgänget för den våldsamma föräldern finnas. Inte heller detta borde ske automatiskt men i många fall skulle det kunna vara till barnets bästa att umgänget inskränks. Detta får inte heller vara en fråga om rättssäkerhet för föräldern, barnets bästa måste få styra även i detta fall.

Även jag anser att gemensam vårdnad är det bästa för barn i väldigt många fall. Jag tror dock att det skulle vara till barnets bästa med ensam vårdnad i betydligt fler fall än domstolarna förordnar om det idag.

7.4 Vad innebär principen om barnets bästa? Bör den förtydligas?

Principen om barnets bästa borde också definieras tydligare. Idag saknas en definition av barnets bästa i stort sett totalt. Detta leder till att olika domare och domstolar i mångt och mycket dömer efter sin egen uppfattning. Detta öppnar upp för ett stort godtycke och en försvagad säkerhet för barnet. Visserligen låter sig inte barnets bästa definieras alltför detaljerat med tanke på individualiteten hos barn. Det som är till ett barns bästa är inte med nödvändighet till annat barns bästa. Fortfarande torde dock en något klarare definition kunna framställas. Framför allt anser jag att det borde göras tydligare att risken att barnet ska fara illa ska beaktas i första hand. Först när denna risk är eliminerad borde andra överväganden av barnets bästa få göras.

När det gäller umgänge återfinns också en stor paradox i lagen. Det umgänge som ska vara till barnets bästa och som är en rättighet för barnet blir i praktiken en rättighet för föräldern. De verkställighetsfunktioner som finns är enbart tillgängliga för parter i målet, alltså föräldrarna och inte barnet. Den förälder som försöker skydda sitt barn mot förnyade övergrepp riskerar också att förläggas med vite för att lämna ut barnet. Detta även till

en person som föräldern är fullt övertygad om har begått övergrepp mot barnet. Lämna föräldern inte över barnet till denne person riskerar detta också att bli bedömt som umgängessabotage. På så sätt riskerar föräldern, som enbart försöker skydda sitt barn, att förlora barnet helt till den våldsamme föräldern.

7.5 Avslutande kommentarer

Som jag nämnde i inledningen gör jag inga anspråk på att ha skrivit en heltäckande uppsats. Under uppsatsens gång har många sidospår utforskats och nya frågor har hela tiden väckts. Jag tycker att det är tydligt att det fortfarande finns mer att önska när det gäller regleringen och framför allt praxis inom familjerätt. Framför allt bör det ytterligare förtydligas att det inte förekommer någon presumtion för gemensam vårdnad. Kung Salomo ställdes som sagt inför vuxna som tvistade om ett barn. Hans lösning var att lura dem att tro att barnet skulle delas på mitten. Till skillnad från dagens domstolar var detta dock aldrig Salomos avsikt. Domstolarna klyver visserligen inte barnen rent fysiskt men de tvingar ändå många barn att mot sin vilja delas mellan föräldrarna. Vi borde kanske lära oss något av legenden - att dela på ett barn är många gånger inte till barnets bästa.

8 Käll- och litteraturförteckning

8.1 Förarbeten

Prop. 1975/76:170
Prop. 1981/82:168
Prop. 1990/91:8
Prop. 1992/93:139
Prop. 1997/98:7
Prop. 2005/06:99
Prop. 2009/10:192

SOU 1979:63
SOU 1997:116
SOU 2005:43
SOU 2007:52
SOU 2011:51

ROKS remissvar den 31/8 2005 gällande SOU 2005:43

8.2 Lagtext

Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter
Föräldrabalken (1949:381)
Lagen den 11 juni 1920 om barn i äktenskap
Rättegångsbalken (1942:740)
Socialtjänstlagen (2001:453)

SFS 1973:646
SFS 1976:612
SFS 1993:213
SFS 1998:319
SFS 2010:740

8.3 Litteratur

Bibeln, Svenska Bibelsällskapet och Verbum Förlag AB, Stockholm, 1981
Fitger Peter, Rättegångsbalken, Elanders Sverige, 2011
JO:s ämbetsberättelse 2003/04, Elanders Gotab, Stockholm, 2003
SCB, Statistisk årsbok 2011, SCB-Tryck, Örebro, 2010
SCB/David Shannon, Den polisanmälda barnmisshandeln *Utvecklingen fram till 2009*, Edita Nordstedts, Västerås, 2011

8.4 Internetkällor

Befolkningsrörelsen 1959, Statistiska Centralbyrån:

http://www.scb.se/Grupp/Hitta_statistik/Historisk_statistik/_Dokument/SOS/Befolkningsstatistik/Befolkning%20Befolkningsrorelsen%201959.pdf

[åtkommen 120103]

Rättsfallsförteckning

NJA 1981 s. 916
NJÄ 1990 s. 219
NJÄ 1999 s. 451
NJÄ 2000 s. 26
NJÄ 2000 s. 345
NJÄ 2006 s. 26
NJÄ 2007 s. 382
NJÄ 2009 s. 798

Göta Hovrätt T 2973-10
Göta Hovrätt 569-11
Göta Hovrätt 1646-11
Göteborgs Hovrätt 2860-11
Hovrätten för Västra Sverige 4222-09
Hovrätten för Västra Sverige 3489-10
Hovrätten för Västra Sverige 4471-10
Hovrätten för Västra Sverige 4249-10
Hovrätten för Västra Sverige 1804-11
Hovrätten för Västra Sverige 3769-11
Hovrätten för Västra Sverige 3996-11
Hovrätten för Västra Sverige 4496-11
Hovrätten för Övre Norrland 692-10
Hovrätten för Övre Norrland 71-11
Hovrätten för Övre Norrland 688-11
Hovrätten över Skåne och Blekinge 3317-10
Hovrätten över Skåne och Blekinge 305-11
Hovrätten över Skåne och Blekinge 1020-11